

# TIJDING 1986-1




Rroniek van de heemkundekring

Het Zuidkwartier



Op de voorplaat een fragment van de  
kaart van Jacop van Deventer,  
cartograaf 1512 - 1575, gecopieerd  
met toestemming van de uitgever,  
M. Nijhoff te 's Gravenhage.





*Tijding*  
*1986-1*

*Uitgave van de*  
*heemkundekring*  
*Het Zuidkwartier*

*april 1986*



## Tijding 1986 - 1

Inhoudsopgave:	Blz.
Doelstelling van de Heemkundekring "Het Zuidkwartier".	3
Samenstelling Bestuur.	4
In Memoriam Dien Mous	5
Van de Redactie	6
Herbergen, cafés, etc. in de gemeente Woensdrecht gedurende de laatste 75 jaar. Deel II, Slot.	
L.P. Pijnen, Adr. van Pul, J.B. van Pul, A.J. Pijnen.	7
Van Bedstee langs beddebak en beddekoets naar Ledikant. A.H.V.	28
Putse Kermis, vanouds vermaard. G.J. van Donschot.	35
Beknopte beschrijvingen en flitsen over werkzaamheden in de twintiger jaren in de landbouw in de polders en hooglanden van ons Zuidkwartier. D. & A.H.V.	46
Lijst met herkomst van namen in de Zuidwesthoek, Deel III, Slot. M. Moors	48
Overzicht Activiteiten 1985	60

Kopij voor de "Tijding" 1986 - 2 gaarne vóór 3 april 1986 inleveren op het adres:

L. Timmermans, Duinstraat 36, 4631 KV Hoogerheide.

Nadruk of overname uit "tijding" of gedeelten daarvan in welke vorm dan ook, is zonder schriftelijke toestemming van het bestuur en schrijvers der artikelen verboden.

Het Zuidkwartier aanvaardt geen enkele verantwoording aangaande de stijl en juistheid der artikelen, doch laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.



## DOELSTELLING VAN DE HEEMKUNDIGE KRING "HET ZUIDKWARTIER"

-----  
opgericht 27 maart 1977.  
-----

De Heemkundekring "Het Zuidkwartier" is een vereniging zonder winstgevende- of politieke oogmerken. Ze neemt ten opzichte van alle instanties een neutrale houding aan.

Haar werkterrein omvat het grondgebied der Zuidwesthoekgemeenten.

Zij stelt zich, met inachtneming van het bovenstaande, ten doel :

1. Het bevorderen van belangstelling op heemkundig gebied voor de omgeving, door het geven van voorlichting, het organiseren van lezingen, kursussen, ekskursies, tentoonstellingen en andere evenementen.
2. Het beoefenen en ter kennis brengen van de regionale geschiedenis, genealogie, antroponymie, topografie, toponymie, geologie, bodemkunde, waterhuishoudkunde en geomorfologie.
3. Het vastleggen van dialecten, al dan niet overgeleverde verhalen, rijmen, uitdrukkingen enz.
4. Het stimuleren tot het in stand houden van oude gebruiken, ambachten en folkloristische activiteiten.
5. Het ijveren voor het behoud van waardevolle landschappen en bouwwerken en cultuur-historische- en heemkundige waardevolle zaken.
6. Het uitgeven van een periodiek aan haar leden en andere voorkomende publikaties.
7. Alles te doen of te bevorderen wat in een heemkundig kader te plaatsen valt.

Nieuwe leden kunnen zich voor 1985 opgeven d.m.v. storting van de jaarcontributie ad. f. 25,- t.n.v. Penningmeester "Het Zuidkwartier" bij de Rabobank te Ossendrecht, nr. 14.05.21.437, gironummer van de bank : 1107397.

Inlichtingen betreffende het lidmaatschap kunnen worden ingewonnen bij : Mej. Bastiaanse, sekretaressse interne zaken.  
Tulpstraat 11, Putte (N.Br.)  
Tel.: 01645-2794 (Na 18.00 u.)



## SAMENSTELLING BESTUUR HEEMKUNDEKRING "HET ZUIDKWARTIER"

<u>Dhr. L. Timmermans,</u> Duinstraat 36, 4631 KV Hoogerheide. Tel. 01646-2546	Voorzitter
<u>Dhr. L.F. v.d. Bergh,</u> Aviollandalaan 29, 4631 RP Hoogerheide. tel. 01646-3339	Vice Voorzitter
<u>Mej. M. Bastiaanse,</u> Tulpstraat 11, 4645 CS Putte. tel. 01645-2794	Secretaresse interne zaken
<u>Dhr. G.C.J. Roovers,</u> Huygensstraat 35, 4631 GK Hoogerheide. tel. 01646-3657	Secretaris externe zaken
<u>Dhr. A. Mattheussens,</u> Aanwas 27, 4641 JE Ossendrecht. tel. 01647-2662	Penningmeester
<u>Mevr. J.C.V. de Greef-Verhees,</u> Aanwas 47, 4641 JG Ossendrecht.	Bestuurslid
<u>Dhr. J. van Loon,</u> Kon. Wilhelminastraat 22, 4641 GS Ossendrecht. tel. 01647-2782	Bestuurslid
<u>Dhr. A.A.J. Suykerbuyk,</u> Bergsestraat 21, 4635 RD Huybergen. tel. 01644-2391.	Bestuurslid
<u>Mevr. M. Beens- van Beeck,</u> Koppelstraat 3, 4645 RD PUTTE tel. 01645-2581.	Bestuurslid

Losse nummers van "Tijding" zijn verkrijgbaar voor de prijs van f. 6,-- per stuk bij de secretaresse interne zaken :  
Mej. M. Bastiaanse, Tulpstraat 11, 4645 CS Putte, tel. 01645-2794.

Ook nieuwe leden kunnen zich op dit adres opgeven.





I N M E M O R I A M

D I E N M O U S

Zij was al lang ziek.  
Maar toch nog onverwacht overleed op 24 februari 1986 de medeoprichtster van onze Heemkundekring,

D I E N M O U S.

Geacht was zij en godvrezend en niemand kon iets tot haar nadeel zeggen.

Met een niet-aflatende zorg heeft zij zich ingezet voor "haar" volk en "haar" streek.

Dien bleef tot het laatst, ondanks haar handicap, met haar streek meeleven.

In eerbiedig aandenken zal zij voortleven.

---

---



## VAN DE REDAKTIE

De redactie van het tijdschrift "Tijding" bestaat sinds het begin van dit jaar uit vier personen. Mevr. Anja de Greef-Verhees heeft haar functie als lid van de redactie-raad neergelegd. In andere verbanden met "Het Zuidkwartier" zal zij actief blijven.

De afgelopen jaren heeft Anja haar sporen ten aanzien van "Tijding" zeer verdiend. Zij verzamelde kopij en foto's, typte de teksten uit, versierde de "Tijding" en zette velen aan tot het schrijven van artikelen.

Iedereen die haar kent, weet, dat niets haar te veel is.

Het zal beslist met eenzekere weemoed zijn dat ze deze beslissing heeft moeten nemen. Eén troost voor haar is, dat de vereniging vele facetten van de heemkunde bestrijkt. Facetten, die niet direct tijdgebonden zijn. Immers de "Tijding" moet op een bepaalde datum drukklaar zijn. Dit kon ze de laatste tijd niet meer combineren met haar drukke werkkring. We twifelen er dan ook niet aan dat de vereniging op de vele andere terreinen, die zij tot de hare rekent, van haar inzet verzekerd zal blijven.

De redactieraad van de "Tijding" dankt haar voor het vele dat zij in deze werkgroep heeft verricht.

De redactieraad bestaat nu uit de volgende leden:

A.J. Pijnen, Mgr. Poelsstraat 43, 4631 CA Hoogerheide,  
 G.J. van Donschot, Churchillstraat 13, 4641 BM Ossendrecht,  
 A. van Eekelen, Burg. de Roocklaan 19, 4611 LA Bergen op Zoom en  
 J. Halters, De Papaver 4, 4631 AV Hoogerheide.

Door het terugtreden van Mevr. de Greef-Verhees kan de kopij ingeleverd worden bij de voorzitter, de Heer L. Timmermans, Duinstraat 36, 4631 KV Hoogerheide.

Inlichtingen kunt U altijd inwinnen op één van de bovenstaande adressen.

## HERBERGEN, CAFES, ECT. IN DE GEMEENTE WOENSDRECHT GEDURENDE DE LAATSTE 75 JAAR. DEEL II SLOT

In het eerste deel van bovengenoemd artikel namen wij de lezer mee langs  $\pm$  50 tapgelegenheden in deze "Gemeente".

Het feit dat er een periode van 50 jaar wordt behandeld, in wezen dus drie generaties, sluit kleine vergissingen in tijden, plaatsen en namen niet uit.

Gezien de reacties op het eerste deel van het artikel mogen samenstellers zich toch enigszins gelukkig prijzen omdat er in feite weinig kritiek op is gekomen. In dit geval was het nog goedbedoelde kritiek. In ons naschrift zullen wij hier nog terloops op terugkomen (1).

"De Herberg" is bij het bijkomend onderzoek naar haar aard en functie een bijna onuitputtelijke bron gebleken. Immers vogels van zeer verschillende pluimage zijn er in de loop der tijden in neergestreken. Deze verschilden dikwijls naar tijd, plaats en omstandigheden de eeuwen door.

Iets van deze gang van zaken hebben we U al in het eerste deel overgeleverd.

Gezien we echter de nadruk hebben gelegd op de laatste 75 jaar zullen we, wat het vertier in deze gelegenheden betreft, ons ook in grote trekken tot deze periode beperken.

In het eerste deel hebben we het al, zij het summier, gehad over boogschutterijen, kaartclubs, voetbalverenigingen, spaarkassen, enz.

Wat in feite nog niet of te weinig aan bod gekomen is, is het muzikale vertier.

Gemeente *Wousterrecht*

---

---

# REGISTER VAN VERGUNNINGEN

VOOR DEN

## VERKOOP VAN STERKEN DRANK IN HET KLEIN.

---

---

N. B. No. 1904.

Het is gewenscht op elk folio slechts één vergunning te vermelden. 1904

Gemeente *Wousterrecht*

---

---

# REGISTER VAN VERLOVEN

VOOR DEN

## verkoop van ANDEREN dan sterken drank.

---

---

N. B. No. 1904.

Het is gewenscht op elke bladzijde slechts één verlof te vermelden. 1904



Hoogerheide en Woensdrecht bezitten een harmonie en fanfare die zo goed als eeuwelingen zijn en alle ups en downs in goede en minder goede tijden hebben doorstaan.

Hoe dikwijls hebben zij bij bruiloften, festivals en andere feesten acte de présence gegeven in de cafés.

Het café voor velerlei zaken, maar vooral: het café voor het vertier, voor het plezier.

Wie aan vertier en plezier denkt, denkt aan bruiloften, toneeluitvoeringen, muziekuivoeringen, enz., maar vooral aan kermis.

Kermis, afgeleid van "Kerkmis", het feest van de kerkwijding. Dit verband heeft men over het algemeen uit het oog verloren. (2)

Wat gebleven is: de kermis. Het kermisfeest, dat zich naast de kramenrijen en vermaak voor de jeugd, voornamelijk in de cafés afspeelde.

Maar met enige weemoed moeten we vaststellen, dat de kermissen niet meer zijn wat ze waren.

De moderne tijd met zijn audio-visuele middelen, de vele vrije tijd, lange vakanties, enz. hebben het "kermisleven" in de laatste decennia niet veel goed gedaan. Deze tijd heeft zelfs iets ontnomen aan het volksleven, aan het volkseigene, waar ook de kermis deel van uitmaakt. De kermissen van Ossendrecht, Hoogerheide en Woensdrecht waren vroeger vermaard; die van Putte was zelfs een begrip. (3)

Dit alles is dus nu enigszins tanende. Toch zijn ze gebleven.

Van omtrent de eeuwwisseling, de tijd van de "Belle Epoque", tot ± 1960 vierden de kermissen nog hoogtij. Aanvankelijk speelden er koperensembles in de cafés. Wat later kwamen er de dansorgels van Th. Mortier en De Cap, befaamde orgelbouwers uit België. Meerdere generaties hebben op de muziek van hun orgels in de cafés, meestal de grotere, gedanst. (4) In de kleinere cafés speelde dan een bescheiden bandje, toen nog een "trapstel" geheten.

Volgnummer.	NAAM EN VOORNAMEN VAN DEN VERGUNNINGHOUDER.	LOCALITEITEN, waarvoor de vergunning is verleend, met vermelding van het perceel, waarin de localiteiten zich bevinden en van de oppervlakte van elke localiteit.	BESLUIT, waarbij de vergunning is verleend.	VERLEEND VOOR: a. ongesplitsten verkoop. b. tappen. c. slijten. d. noclétéiten. e. logementen. f. slijten van twee tot tien liter.	VERLEEND: a. binnen den grens van het geldend maximum. b. krachtens art. 5, 1e lid. c. " " 5, 2e " " d. " " 15, " " e. " " 55, 1e lid, lett. a. f. " " 55, 1e lid, lett. b.	BESLUIT, waarbij de vergunning is overgeschreven: a. op een andere localiteit (art. 25). b. op een anderen persoon (art. 26, 1e lid, 1 <sup>o</sup> ). c. op een anderen persoon (art. 26, 1e lid, 2 <sup>o</sup> ). (*)
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
8	J. Stevens	<sup>C. 36</sup> Wijk de n 52 voorkeuren 360k en 32 ch oppervlakte Luisi G. 1474.	17 April 1905	ongesplitst. verkoop	Krediet 200.55 1.62.00	

(\*) In deze kolom kan berekend worden vermindert het bedrag, waarbij wijziging is verklaard in de vergunning die voortvloeit uit de vergunning op een andere localiteit, in een ander lok. wordt overgeschreven.

VERGROOING van de localiteit met meer dan twintig ten honderd (art. 58, 2e lid) en VEROUWING (art. 27).	BESLUIT, waarbij de vergunning is ingetrokken krachtens: a. art. 26. b. art. 56, 2e lid. c. art. 68, 8e lid.	VERVALLEN INGEVOLGE: a. een besluit, genomen krachtens art. 4, 2e lid, 2 <sup>o</sup> . b. niet tijdig betalen van het vergunningsrecht (art. 22, 3e lid). c. overlijden van den vergunninghouder (art. 24, 1e lid). d. art. 55, 2e lid. e. andere dan onder a tot d vermelde bepalingen.	VRIJSTELLINGEN (Art. 10)	BETAALD VERGUNNINGSGRECHT, met vermindering of het recht is verminderd ingevolge: a. art. 30, 8e lid. b. art. 68, 7e lid.	AANTEKENINGEN.	
8.	9.	10.	11.	12.	13.	
				1906 " 1907 " 1908 " 1909 " 1910 " 1911 " 1912 " 1913 " 1914 " 1915 " 1916 " 1917 " 1918 " 1919 " 1920 " 1921 " 1922	1906 " 1907 " 1908 " 1909 " 1910 " 1911 " 1912 " 1913 " 1914 " 1915 " 1916 " 1917 " 1918 " 1919 " 1920 " 1921 " 1922	

Sterke Drank.

De tijd tussen de beide wereldoorlogen was wel het "hoogtij" van het dansorgel. We schrijven hier met opzet "dansorgel". In Holland noemt men dit een "pierement", doch een pierement is een straatorgel met minder vermogen en minder instrumentaria. Anderzijds mogen we ons toch nog gelukkig prijzen dat deze pierementen er nog steeds zijn. Ze zijn immers een vrolijke noot in het straatbeeld.

Het dansorgel heeft, zoals gezegd, generaties aan zich gebonden. Vele busreisjes naar de Belgische Kempen worden onderbroken in Zandhoven bij "De Blauwe Engel", "De veertien Billekes", "Willem Tell", in Schilde bij de "Toverfluit" of in Brasschaat bij "De Blauwe Donau". Ook Hoogerheide bezit nog een dansorgel van DeCap. (5)

De orgels trekken meestal publiek van middelbare leeftijd, mensen die tussen de wereldoorlogen jong waren en dansten, en dansten! bij hun orgels, die ze nimmer hebben kunnen vergeten.

Het dansorgel kende dus een groot succes, zó groot, dat diverse caféhouders danszalen aan hun cafés bouwden. Te Woensdrecht was dat bij Dhr. Verbeek en Fl. v.d. Poel. In Hoogerheide bij P. Nuijen, Alf. Michielsens, Adr. Stuyts en bij "Bakker" Verschuuren.

Al met al geraakte het orgel na de oorlog bij de jeugd in het vergeetboek.

De Kempische danszalen waren een uitvloeisel van dewereldtentoonstelling in 1958 te Brussel. De meeste dansorgels danken hun voortbestaan in deze tijd aan passanten van de derde generatie. Maar, ze zijn er nog! (6)

Langzaam maar zeker namen de meer professionele bandjes de overhand met Engelstalige liedjes. Voor de meesten wel niet verstaanbaar, maar het was "in" en dat was voldoende.

Wals, scottisch, polka, mazurka, enz. hadden afgedaan. Twist, Rock and Roll en wat dies meer zij werden mode.



1. Volg. nummer.	2. NAAM EN VOORNAMEN VAN DEN VERLOFHOUDER.	3. LOCALITEITEN, waarvoor het verlof is verleend, met vermelding van het perceel, waarin de localiteiten zich bevinden en van de oppervlakte van elke localiteit.	4. BESLUIT, waarbij het verlof is verleend.	5. VERLEEND voor den verkoop: a. bedoeld in art. 84, 2e lid, letter a; b. bedoeld in art. 84, 2e lid, letter b.	6. BESLUIT, waarbij het verlof is ingetrokken krachtens art. 89.	7. VERVALLEN door overlijden van den houder. (Art. 88, 1e lid.)	8. AANTREKINGEN. In deze kolom kan aantekening worden gehouden van verbouwing, herbouw of verandering van de localiteit of van hare oppervlakte.
<p>4</p> <p>5</p> <p>7</p> <p>7</p> <p>5</p> <p>30</p>	<p><del>Peter J. B. B. B. B.</del></p> <p>gob.</p>	<p>verlof van de</p> <p>Leiding, met</p> <p>deur n. n. 157 4</p> <p>oppervlakte</p> <p>30 ak: oppervlakte</p> <p>wijkt C. 100</p>	<p>30 ak:</p> <p>gob.</p>	<p>art. 84, 2. lid</p> <p>Letter a.</p>	<p>6.</p>	<p>7.</p>	<p>oppervl. 30. 2 ak</p> <p>brug 2. 91 ak</p> <p>linie 6. 05 ak.</p> <p>aanwijzingen</p> <p>verlof</p> <p>36</p>

Andere dan sterke drank.

Nu is het al "disco" wat de klok slaat: een geluid zo oorverdovend, dat volgens medische mededelingen, blijvende gehoorbeschadigingen bij de discofielen ontstaan.

Een schimpscheut op de jeugd of op de tijd? Néé ! Iedere periode kent zijn eigen verschijnselen en eigenaardigheden.

Dergelijke dingen zijn immers inhaerent aan een voortdurend wisselend maatschappijbeeld. In en met deze wetenschap vervolgen wij met muziek in de oren onze rondgang langs de cafés in de gemeente Woensdrecht.

We verlieten in ons eerste deel het Café "Het Centrum" en we begeven ons in zuidelijke richting in de Dorpsstraat, nu Raadhuisstraat.

We bereiken rechts:

Café "Den Gouden Appel".

Uitbater Dhr V.d. Bussche. Waarschijnlijk was hij handelaar in onge-regelde goederen.

We steken de straat over en komen bij:

Café "Den Vreugdentop".

Later Café "De Schaapskooi", nog later Café "Schuttershof".

Uitbater Antoon Stuyts, ook kleermaker, slager en barbier.

De familie Stuyts kwam oorspronkelijk uit Essen.

"De Schaapskooi", hetzelfde café, werd uitgebaat door Anton Hendrickx, tevens bieragent. Tijdens de 2e W.O. verbleef hij in Engeland. En als laatste uitbater zijn schoonzoon Frans Somers. Toen was de naam "Schuttershof". (7)

We steken de straat weer over en komen bij:

Café "In den Handel".

Annex slagerij. Uitbater Dhr Cees Wezenbeek. Nu de slagerij van Louis Leenaerts.

We vervolgen onze weg en ontwaren aan de zelfde kant:

Café "In de Transvaal".

Uitbater Cees de Jong, tevens landarbeider. Op hetzelfde adres wonen nu nog de gezusters Roos en Johanna de Jong, resp. getrouwd geweest met Cornelis Elzackers, rietdekker en Felix Theuns, slager en vee-handelaar.

Daarnaast:

Café "In den Carton".

Uitbater L. de Vos - Sebregts, tevens orgeleexploitant. Daar was ook voetbalclub H.V.C. thuis. Deze club voetbalde eerst in de "wei" van Jac. Simons, daarna op een terrein van Jan Hopmans en daarna op een terrein van Christ Hopmans aan de Duinstraat. Later fuseerde H.V.C. met Vivoo en deze combinatie ging spelen onder de naam Meto.

We gaan verder aan de rechterkant naar het

Café "De Arend".

Uitbater Adr. Stuyts - Matthessen, tevens wiedeboombaas bij de Fam. Moors o.a. op Hogerwerf. Zijn beide zoons oefenden het kleermakersvak uit. Zoon Frans nam het café over en bracht het tot grote bloei. Thans is de uitbater Gerard Schuurbijs.

Juist ernaast het eveneens bekende:

Café "Casino" - "De Herberg".

Bouwer Geert Jansen. Later was de uitbater Alf. Michielsen, die er eendanszaal aan bouwde, zoals ook bij "De Arend" het geval was.

Alf. Michielsen was ook nog expediteur en orgeleexploitant.

Het café werd overgenomen door zoon Jan Michielsen - Ketelaars die het later verhuurde aan Dhr. Ant. Aarden. De huidige uitbater is Dhr A.A. Schellekens, die het café de naam "De Herberg" gaf.

We steken links de weg over en bereiken:

Café "In de Fiets".

Uitbater Jan Moonen - Donkers, rijwielhandelaar en loodgieter. Na de dood van Moonen huwde de weduwe Jan Poulus, die het café voortzette en die tevens loodgieter was.



We gaan even verder en komen aan dezelfde kant bij:

Café "Alcazar".

Uitbater Piet Nuijen, tevens kolenhandelaar en tuinder. Ook Nuijen bouwde er eendanszaal aan. Na hem zijn schoonzoon Cornelis Goossens-Nuijen. Het complex is, in feite jammer, onlangs afgebroken. Nu zijn er woningen neergezet. (8)

We steken de straat lijnrecht over en komen bij het

Café "Klein Duitsland"- "De Boomgaard".

Uitbater Alf. de Vreng - Hugens. Sommigen zeggen dat het "Nieuw-Duitsland" was. Nadien veranderde hij de naam van het café in "De Boomgaard". De Vreng was arbeider met verscheidene nevenactiviteiten.

Een huis verder aan dezelfde kant:

Café "De Hoop".

Uitbater Piet Brooymans- De Nijs, tevens kleine landbouwer. Het café liep vrij goed. Hun niet onknappe dochters waren daar waarschijnlijk niet vreemd aan.

Een paar huizen verder, aan dezelfde zijde:

Café "Het Wapen van Zeeland".

Uitbater Adolf Waelput - Aarssen. Dolf was rijwielconstructeur en voerde het merk "Imperial". Later rijwielhandel en reparateur. Het café is afgebrand en stond waar nu het pleintje bij het gemeentehuis gelegen is. Tijdelijke uitbaters na Waelput: Jan Schoutens en Henri van Beeck.

We steken de weg over en komen bij "Den Bakker", juister:

Café "De Bellevue".

Het is tevens Harmoniezaal en danszaal. Uitbater is de Fam. Verschuren. Hoogerheide zat goed in zijn danszalen.

De zoons waren stuk voor stuk zeer goede muzikanten van "De Scheldozonen". Tevens oefenden ze, de naam "Den Bakker" zègde 't al, allemaal het beroep van bakker uit. Thans Bar-disco; uitbaatster Mevr. Ida Stigter - Verschuren.



Het café "In den Handel". Nu Mevr. Cleiren - Michielsens.  
Foto genomen tijdens wielervedstrijden te Hoogerheide  
omstreeks 1935.



Het oude café "In den Handel" van Jac. Michielsens -  
Van Loon aan de Huijbergseweg, omstreeks de eerste  
wereldoorlog.

Vlak ernaast het

Café "In den Handel".

Uitbater Jac. Michielsen - Van Loon, tevens wiedzbaas en commissio-  
nair in hooi, stro, granen en aardappelen. Was voordien van de Huij-  
bergseweg gekomen, waar hij ook een café had en handelde.

Op de plaats van het huidige café stond vroeger de jongensschool.  
De huidige uitbaatster is Mevr. C. Cleiren - Michielsen.

Wéér vlak ernaast:

Café "Jos Stuyts".

Genoemd naar de uitbater, tevens kleermaker en een zeer goede muzi-  
kant. Zijn zonen waren rap op de fiets. De zoon Fons Stuyts was in  
zijn tijd een van Nederlands beste beroepsrenners.

Weer ernaast met de Binnenweg ertussen:

Café "In den Wijngaard".

Uitbater Amandus Lameir. Daarnaast was hij nog winkelier. Vlak erbij  
was de wissel van de stoomtram, waarmee hij, blijkens een rekest, niet  
blij was.

We steken de straat over en komen bij de huidige bakkerij van Fr. van  
den Heuvel. Vroeger stond hier:

Café "De Klok".

Uitgebaat door de Familie H. van der Poel, tevens bakker. Van der  
Poel reed regelmatig dokter De Bruyn met zijn sjeesje naar zijn  
patiënten toe.

En weer ernaast:

Café "'s Lands Welvaren".

Uitbater Frans Verdult - Schuurwegen. Frans was ook "roeper" bij  
verkopingen en hulp bij het kadaster. Zijn zoon Adrianus kwam na hem  
bij het kadaster.

We steken de weg over en belanden bij:

Café "De Regenboog".



Café "De Klok". Nu de bakkerij van Dhr.  
Frits van den Heuvel.



Het "oude" Hof van Holland.  
Ter plaatse staat nu het nieuwe Chinese restaurant.

Uitbater P. Schuurbiers. Hij had daarnaast een kolenhandel en bezat wat landbouwgrond. Het pand is enige jaren geleden gesloopt. Nu staat er de Rabobank.

We zoeken weer de rechterkant van de straat op en belanden op de hoek van de Onderstal bij:

Café "De Kroon".

Uitbaters , in volgorde, Frans Verlinden, Jan Kamoen, commissionair in granen en Frans Montr  e - De Jongh.

Frans had naast het café ook een logement, verder wat eigen grond en was ook nog loondorser. Het café is sinds kort opgeheven.

Aan de overkant van de Onderstal:

Het café "In de Poelier" - "Benelux" - "De Witte Raaf".

Uitbater Jac. Marcus - Van Opdorp. Jac. was naast caféhouder, poelier en houthandelaar. Na hem zijn zoon Louis, die de naamsverandering "Benelux" invoerde. Hij hield ook logement. Onlangs is het café betrokken door een ander eigenaar, die de naam "De Witte Raaf" heeft doorgevoerd.

We gaan de straat schuin over en belanden bij:

Café "Hof van Holland".

Uitbater Alf. Kuylen. Deze heeft de naam meegebracht van het oude Hof van Holland, waarover verder meer. Fons is met zijn café op de hoek van de Wouwbaan ook nog tuinder. Vroeger was hier de bakkerij van Adr. Goris gevestigd. (9)

We passeren de Wouwbaan en we komen bij het oude originele:

Café "Hof van Holland".

Uitbaters de Kinderen Monu, twee dochters, Colette en Johanna, en twee zonen, Jef en Adrianus.

Een zoon oefende ook het beroep van smid uit. Na hen de Fam. L. Kuylen - Michielsens, die er tuinder bij was en na hen hun zoon Alf. Kuylen - Jansen. Fons was en is ook nog tuinder. Op een gegeven moment verliet hij het vervallen pand en betrok het voorgaande. Op de plaats van het oude pand is nu een Chinees restaurant.



We steken de Dorpsstraat weer over en komen bij het  
Café "Biljart".

Uitbater Dhr Soffers. Hij was daarnaast gemeentesecretaris, dus een voornaam man. Tevens was er een tramstation. Dit café zou ook "Hof van Holand" geheten hebben.

We steken de weg naar links over en komen bij:

Café "De Boulevard".

Uitbater Hugo Michielsen - Mous, tevens bakker. Na hem kwam zijn zoon Alf. Michielsen - Bolders. Bij het verscheiden van Alf. Michielsen is Dhr J. Nuyes de uitbater geworden. Sedert jaren is er de duivenclub "De Luchtklievers" thuis.

We vervolgen onze weg en vinden 50 meter verder:

Café "De Pelikaan".

Uitbater Dhr. Alf. Michielsen, zoon van Jacobus Michielsen - Nuyts. Het was een handelscafé/beurs. Fons was naast caféhouder, bakker. Met een vrij grote Shetlandse pony bezorgde hij zijn brood. Het paardje was ontembaar en moest met drie personen ingespannen worden. Hij moest o.a. bij J. Wils brood brengen, doch het paardje vloog met kar, Fons en brood in het tegenover liggende dennebosje, waar het slechts met de grootste moeite uit te krijgen was.

We trekken even verder, in feite vlak naast Alf. Michielsen:

Café "Biljart".

Uitbater Jan Goris - Theuns, eveneens bakker.

Er was ook een stationshalte voor de tram. Jan was ook raadslid en liet het in de verkiezingstijd niet op een pilske aankomen. De naam "William" ontstond later door zijn schoonzoon Jac. van Hoek.

We slaan links de Huijbergseweg in en passeren een gedeelte van het Philomenagesticht. Na  $\pm$  150 meter rechts het R.K. Jongenspatroonaat. Na W.O. II is de bestemming langzaam maar zeker veranderd. Uiteindelijk werd dit gebouw o.a. de drank- en vergadergelegenheid:

"Het Trefpunt".

Huidige uitbater in opdracht Dhr. A. Verbeek - Van Hees.

We gaan voort, links op de hoek van de Kloosterstraat en Huijbergseweg:

Café "In den Handel".

Eerste uitbater Frans van Pul. de grootvader van Adr. van Pul. Frans was naast caféhouder kleine boer.

Na Van Pul komt Jacobus Michielsen - Van Loon. Dezelfde commissionair die zich later in de Dorpsstraat vestigde. (zie foto's)

We trekken verder de Huijbergseweg op en komen bij

Café "De Ster".

Uitbater Constant Hoeks, tevens straatmaker en kolenhandelaar.

Daarna Leon Verschuren - V.d. Bussche, naast caféhouder bakker en winkelier. Nog later alleen bakkerij van Jan v.d. Ven. Het pand is thans verdwenen.

Juist er tegenover:

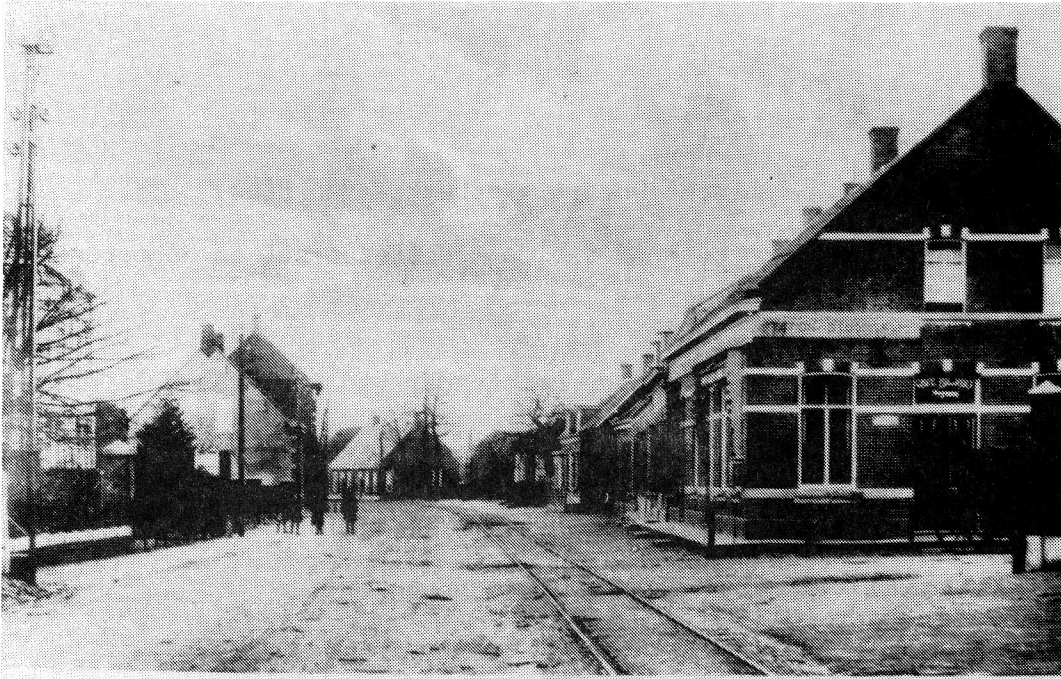
Café " In de Zon".

Uitbater Adr. Borremans - Verbeek. Hij was verder opperknecht op de boerderij van de Fam. Van Putte. Na hem Eug. Jansen - Den Ouden, kleine boer, melkhandelaar en winkelier. Daarna zijn zoon Alf. Jansen die de winkel en de grond opdoekte en van "In de Zon" een prachtige zaal heeft gemaakt.

We trekken een heel eindje door en komen rechts op  $\pm$  800 m. van de kerk, waar nu het sportcomplex van de gemeente is, bij

Café "In de maan".

Een oud boerencafé met een rieten dak. Uitbater Louis van Ostaay - De Backer, tevens kleine boer. Louis was ook rietdekker. Hij stamde ook uit een rietdekkersfamilie. Het oude café brandde af en werd herbouwd. Er was ook een boogschutterij. In de doel stonden de lege bier- en limonadebakken. Schrijver goot er wat "klaspotjes" bij elkaar dronk het uit en er stak een wesp in zijn tong. Resultaat: veertien dagen een dikke tong. Een goede les die niet vergeten is.



Hoogerheide, Dorpstraat met Tramstation.

Café Biljart, Jan Goris. Tramstation.  
Later verbouwd tot Hotel William.



Café, Afspanning, Logement "Den Leeuw".

We wagen ons nog verder en komen na + 1 km van de kerk bij:

Café "De nieuwe Aanleg".

Uitbater Piet van Oevelen - Wouts. Hij was ook landbouwer. Het café heeft niet zo lang bestaan; de boerderij ging voor.

Nog verder trekken we en komen bij het zeer interessante

Café "De Groene Papegaai".

Uitbater Jan Heijmans - Lambregts, tevens klein landbouwbedrijf.

De zonen waren voerlieden. Het was een echt boerencafé. Er was een melange van mest, melk en bier en wat verder met de boerderij te maken had. De zoon Leon nam later het café over. "De Groene Papegaai" stond op de hoek van de Postweg en Huijbergseweg. De weg die men nu "Groene Papegaai" noemt was eertijds de Postbaan.

We trekken de Postbaan (Groene Papegaai) in en bereiken na geruime tijd

Camping-Café "Familyland".

Uitbater Dhr. V.d. Plas. Deze uitbating bestaat nog niet zo lang, doch heeft intussen furore gemaakt.

We vervolgen onze weg en bereiken de Putseweg op Ossendrechts gebied. We lopen terug in de richting van Hoogerheide en bereiken het gebied van de vroegere bezitting van Moree die daar een huis met boomgaard had. Voordien was dit huis:

Café "Aurora".

Uitbater Jef Buijsen. Hij ging ook met ploegen grondwerkers naar de grote werken in het buitenland. In dit café werd + 70 jaar geleden de voetbalclub K.M.D. opgericht. (10)

Verder de Putseweg op in de richting van Hoogerheide ter hoogte van het begin van de nieuwbouw aan de rechterkant van de weg het

Café "Kee Marcus".

Van deze uitbaatster is niet veel bekend. Wel dat ze goed in de gesteven en gestreken klederen zat.

Weer verder naar Hoogerheide, links op de hoek van de Schapendreef, toen Paardenkerkhof, het

Café "De Koepel".

Uitbater Hendrik van Zunderd. Hendrik was naast caféhouder ook nog krooibaas, dus een toezichthouder bij jeugdige wieders en wiedsters.(11)

Weer trekken we verder naar Hoogerheide. Links aan de Putseweg recht tegenover de oude uitgang van het oude Molenbaantje het

Café "De Duintjes".

Uitbater Rochus v.d. Bergh. Rochus was naast caféhouder geitenslager en mini mosterdfabrikant. Dus Rochus wist terdege waar hij de mosterd gehaald had. De mosterdfabricage is later overgenomen door zoon Harry. Zoon Constant nam de "slagerij" over.

Nog steeds links van de Putseweg op de plaats waar later Constant v.d. Bergh zijn "slagerij" had, was eerder het

Café "Adrianus Elzackers".

Adriaan was naast caféhouder rietdekker. Een beroep dat in feite in de familie zat.

We zijn bijna terug op Hoogerheide. Rechts, juist voor de oude bocht op de Putseweg en vanaf de richting Putte het laatste gebouw op de Putseweg, het

Café "In de Poelier".

Uitbater Jac. Marcus. Dezelfde Jac Marcus die ook houthandelaar en poelier was en die zich later in café "De Poelier" aan de Dorpsstraat vestigde.

We draaien links de Ossendrechtseweg op en staan in feite direct voor het café-logement, afspanning en tramhalte:

Café "Den Leeuw".

Uitbater Adr. Heijnen - Suijkerbuijk. Hij verkocht langs de huizen "elle-goed" en aanverwante artikelen, o.a. petten. Om de tramhalte is er veel concurrentie met Jan Goris geweest, die het pleit won. De enige dochter van Heijnen en een v.d. dochters van Jan Goris hadden vrijwel gelijktijdig een auto. Zo ongeveer de eerste auto's op Hoogerheide. Was ook hier naijver? De eerste uitbater zou ene Bastiaansen geweest



zijn.

We bereiken het einde van onze cafétocht en komen rechts bij de woning van de Familie Cor Schrauwen - Wils. Dus rechts van de Ossendrechtseweg, juist voorbij de boerderij van G. Bolders. Hier was vroeger:

Café "De Gele Koepel".

Eerst uitgebaat door ene Raaijmakers en nadien meer dan waarschijnlijk door Frans van Pul, die we ook al aan de Huijbergseweg gevonden hebben.

E P I L O O G

Hier is onze tocht langs de eerder bestaande en nog bestaande tapgelegenheden volbracht. Een inspannende tocht waaraan wij in het kader van de tapgeschiedenis nog wat gegevens toe zullen voegen.

Deze komen hoofdzakelijk uit het archief van Woensdrecht i.v.m. de tapnering en zijn terug te vinden tussen de geschreven tekst over de cafés en hun uitbaters.

In dit laatste deel is vrij veel aandacht besteed aan het "dansorgel". Het orgel als zodanig is een van de oudste muziekinstrumenten ter wereld.

Het orgel dateert uit de oudheid met als voorloper de panfluit. Ctesbuīs, 3e eeuw voor Christus, vond het hydraulisch orgel uit. Het windorgel kwam in de 8e eeuw vanuit Byzantium aan het hof der Karolingers. Geleidelijk kwamen er vele verbeteringen en thans kennen we verschillende soortenorgels, waarvan vele electrisch worden aangedreven.

Het is niet de bedoeling dit naschrift geheel te wijden aan het orgel. Eerder beogen wij een resumé te geven van het vele werk: vooral navraag en opzoekwerk wat moest worden verzet. Verifiëren en diverse malen controleren kostten veel tijd.

Enige goedbedoelde kritiek ontvingen we van Dhr M.M. Enkele bemerkingen waren waarschijnlijk juist. Anderzijds was er een verklaring voor een café, dat niet in de gemeente Woensdrecht ligt. In twee andere gevallen was een "beroep" vergeten of een naam niet juist weergegeven.

Het is echter ondoenlijk deze enkele "afwijkingen" te rectificeren. Men moet deze facultatief stellen, gezien "beroepen" meestal bijberoepen waren. Wat de kwestie van uitbaters betreft: binnen een periode van 75 jaar kunnen er minstens drie verschillende in een zaak hebben gezeten. Niettemin danken wij de Heer M.M. voor zijn opmerkingen. Hier geeft hij immers blijk dat ons onderwerp zijn interesse had en heeft. Zo hij in de toekomst ons nog over eendergelijk onderwerp van dienst zou willen zijn, dan zullen wij dit zeer gaarne tevoren vernemen, waarvoor bij voorbaat dank.

Ondanks kleine of vermeende foutjes of tekortkomingen hebben de medewerkers aan dit artikel vele, vele uren besteed. Ze hopen dat zij erin geslaagd zijn U een leesbaar verhaal aan te bieden over 75 jaar caféwe derwaardigheden met hun uitbaters in de gemeente Woensdrecht.

Om het geheel over Woensdrechtse cafés in stijl te besluiten doen we dit met een toepasselijke Spaanse Copla:

De leeuwerik mag mooi tierelieren  
 De nachtegaal prachtig slaan  
 Maar 't gezang van de fles is nóg fijner  
 Als de kurk er wordt afgedaan. (13)

Opzoekingen caféuitbaters, cafénamen en uithangborden:

L.P. Pijnen en Adr. van Pul.

Documentatie, omlijsting en samenstelling:

Fons Pijnen.

Noten en verklaringen:

1. Marcel Moors op aangeving.
2. Werd er een nieuwe kerk ingewijd i.p.v. een oude die vervangen werd, dan kon de kermis een andere datum krijgen ; dit i.v.m.

het tijdstip van inwijding.

3. Zie artikel van Dhr. Jan van Donschot in deze uitgave.
4. De nu nog in "zwang" zijnde en te bouwen orgels zijn voornamelijk "DeCap Orkestions".
5. Zaal "De Arend".
6. Veelal passanten van ééndaagse autobustochtjes.
7. Wegens het aanwezig zijn van een "Schutterij".
8. Alcazar, het beroemdste bouwwerk van Toledo in Spanje.
9. Voor de toevoeging van Hoogerheide bij Woensdrecht in 1819 lag dit punt nog binnen de "oude" gemeente Woensdrecht.
10. Jef Buijsen was een bloedverwant van Buijsen, de oude, en Buijsen de jonge, tijdens het ancien régime schouten van Essen - Kalmt-hout - Huijbergen.
11. Het toponiem "Paardenkerkhof" bestond volgens de cijsregisters van Ossendrecht/Hoogerheide (aanwezig in het oude archief te Bergen op Zoom) al in de 17e eeuw.
12. Documentatie betreffende devergunningen: Oud archief Woensdrecht.
13. "Spaanse Copla Citatenboek", Het Spectrum, C. Buddingh.

## VAN BEDSTEE LANGS BEDDEBAK EN BEDDEKOETS NAAR LEDIKANT

---

(Het bed omvat ons hele leven, want  
we werden er in geboren, we leven  
er in en we zullen er in sterven.)

---

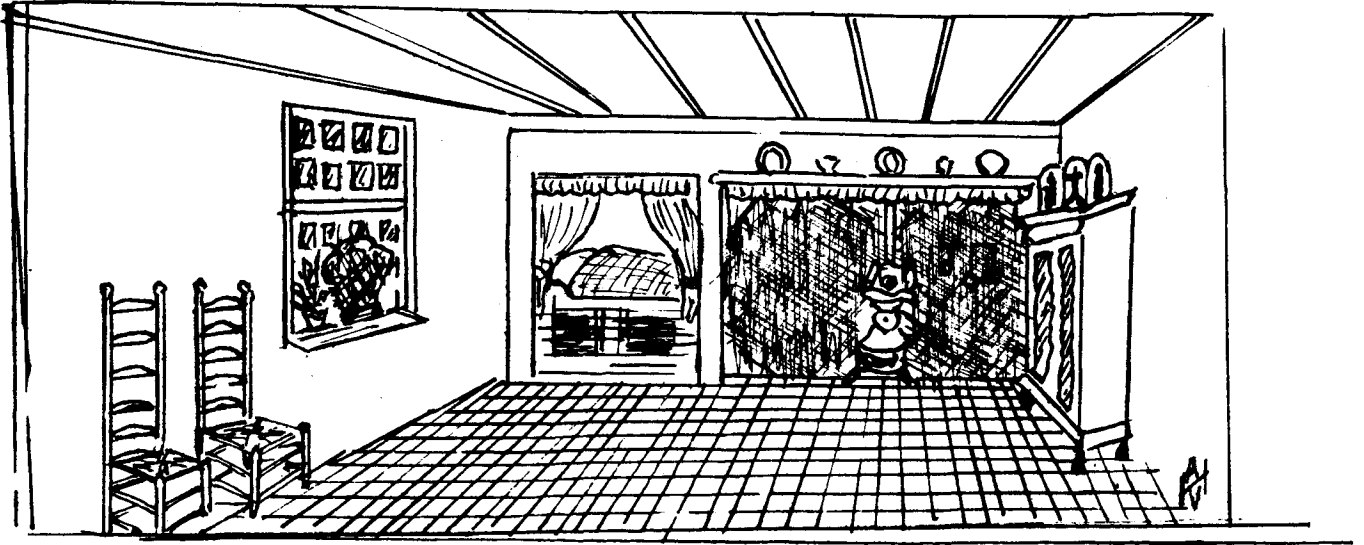
Een slaapkamer! .....

Wat een rijk woord en een rijk bezit van de welgestelden uit de 19e en begin 20e eeuw. Immers veel van onze voorouders, de gewone mensen, "de arbeiders", kenden geen slaapkamers, wel slaapplaatsen: "de bedsteeën"! Een vaste ingemetselde slaapplaats in "den uis", de kamer van de werkende mens. Bij beter gesitueerden stond de bedstee in de "goei kamer".

De meeste eenvoudige mensen in deze streek werkten zich de nagels van de vingers om een eigen huisje te bouwen of te kopen. Bij velen lukte dat: 'n eenvoudig arbeidershuis met "den uis", (de zgn. kamer) de "keet" (de keuken) een opkamertje (ook wel "bovenkamertje" genoemd) met eronder de kelder, soms een "waskot" en dan de stal met 't "geitekot" en gewoonlijk twee varkenshokken.

Bij het huis lag dan vaak nog een lap grond voor "den of" (tuintje), 't bleekveldje (grasveldje) om de was te bleken en een gedeelte voor de verbouw van aardappelen, groenten en koren voor eigen gebruik.

In "den uis" waren o.a. twee bedsteden gebouwd, soms met er tussen in "de spin" (de provisiekast) met toegang tot de kelder.



De bedsteden werden afgesloten met twee deurtjes of met gordijntjes, die afhingen tot onder de beddeplank. Deze plank kon voor 't bed geschoven worden als veiligheidsmiddel voor de jonge kinderen. Soms waren de bedsteden nogal hoog. Geen nood: een stoof of klein trapje hielp om erin te klimmen. Boven in de bedstee was aan 't hoofdeinde dikwijls een plank getimmerd voor de hoedendozen, 't "geldkistje" met papieren! en vaak de onmisbare po, die ook, als er ruimte was, onder de bedstee voor 't grijpen was.

Vaak was er aan 't voeteneinde een houten krib getimmerd voor de kleuter. Als herinnering aan deze bedplank kent men nog de uitdrukking:

"Dat kind is er een van de bedplank." wat wil zeggen:  
dat kind kwam precies negen maanden na 't huwelijk.

't Bed in de bedstee, onze zgn. matras, bestond uit een tijk gevuld met kaf, afval van gedorste haver. Dit kaf werd, voordat de tijk gevuld werd, door twee personen gezeefd met een grote kaf-zeef. Ofwel, de zeef werd met een grote lus aan de wand of een balk bevestigd en door één persoon heen en weer geschud.

De zak werd heel goed gevuld, zodat 't bed als 't ware een grote bult werd. Door 't beslapen zou die grote dikte gauw wegzakken en platter worden. Ook de peluw of 't "koppekussen" (hoofdkussen) werd met kaf gevuld.



Heerlijk om 's avonds in, of liever óp 't bed te kruipen en met de gezonde lucht van het kaf dromenland in te duiken.

Om 't liggen te vergemakkelijken werden er aan 't hoofd- en voeten-einde dwars onder dit bed busseltjes stro gelegd om dit bed te ondersteunen, zodat je toch plat lag.

Later werden deze busseltjes vervangen door zakken, gevuld met stro, zo lang als 't bed was. Er zijn nog uitdrukkingen, die te maken hebben met dat bedstro:

De huisheer met stro betalen =  
vertrekken zonder huur te betalen.

Door zijn bedstro druipen =  
een langdurig ziekbed hebben.

In m'n kostschooljaren (1920 - 1927) werden deze strozakken nog gebruikt in de ijzeren éénpersoonsledikantjes in de chambrettes. Maar daar was 't kaf van 't bed al vervangen door een soort gedroogd gras. "Zee-gras" werd 't genoemd. 't Was wel wat hard, maar 't sliep lekker. Men was nu van dat grote werk, bedden vullen, af. 't Was lang zo stoffig niet en elk voorjaar de bedden allemaal vullen met vers kaf was een uiterst groot en ongemakkelijk karwei.

Later - de tijd stond toen ook niet stil - werd dat zee gras weer vervangen door "pluimkens", (veertjes) en nog later weer door kapok. De strozak werd vervangen door een springveren matras. Dit was een soort houten bak met lattenbodem. Op deze bodem werden de spiraalveren vastgezet. Boven de veren werden banden gespannen, die de veren op hun plaats hielden. Wanneer 't kinderaantal een beetje te fors groeide, zag men er niet tegenop de kinderen met drieën of vieren in één bed te leggen, maar dan dwars. 't Slapen leed er niet onder!

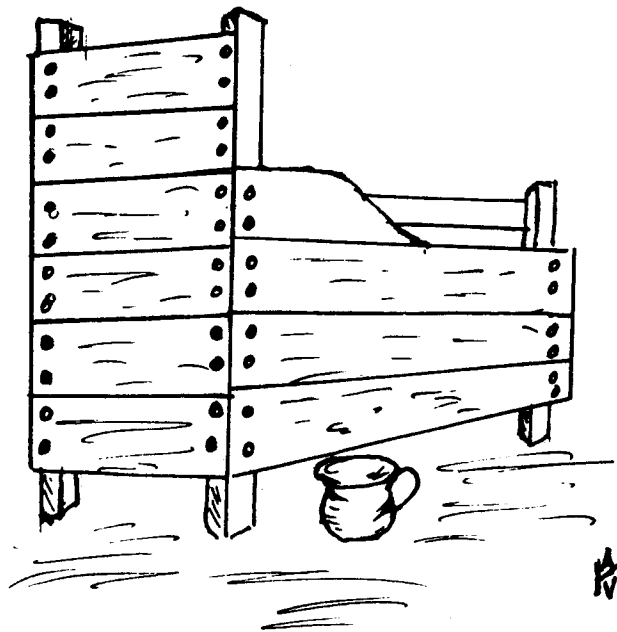
Dan kwamen de "beddebakken" in gebruik, houtenledikanten, naar gelang de welgesteldheid van de beurs van ruwe, goedkope planken tot mooi verwerkte van eikenhout, vaak in prachttuitvoering. Die werden "beddekoets" genoemd.

(Oude uitdrukking: In z'n beddebak kruipen.)

Het bed verwarmen in de koude dagen deed men met een beddepan. Dat was een platte, gesloten, vaak koperen pan met een lange steel en geperforeerd deksel. De pan werd met gloeiende turf of houtskool gevuld en vóór 't slapen gaan in bed geschoven.

Ook werd wel een stenen kruik (bierkruik), gevuld met heet water, gebruikt. Later kwamen in plaats van de aardewerkkruiken de metalen kruiken. 't Goed-

koopste was echter wel een gewone baksteen. Verwarmd in de oven van de kachel en gewikkeld in een handdoek werd hij aan 't voeteneind geschoven.



Maar de tijd stond niet stil. De tijd werd beter! De gewone werkman kon zich ook steeds meer luxe veroorloven.

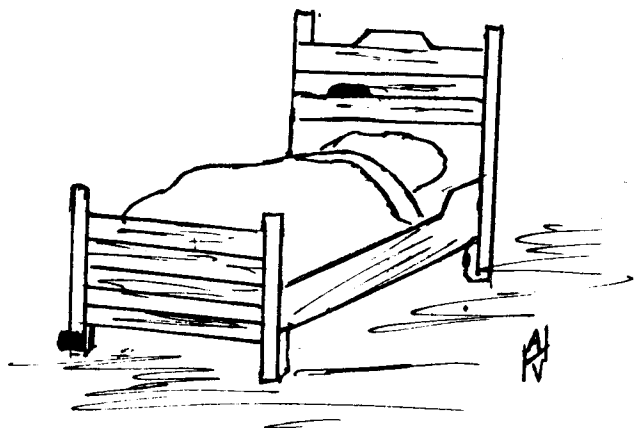
Want nu ..... grote ruimte, luchtige slaapkamers met ledikanten en ameublementen in alle prijsklassen.

Wij zijn de grote eenvoud en het harde wroeten en werken van onze voorouders ontgroeid. Maar we kennen en waarderen toch hun grote pluspunten: tevredenheid en dankbaarheid, dat ze 't toen zover hebben kunnen schoppen, dat ze een eigen veilig huisje hadden met de hoognodige ruimtes. Ze waren er fier op, dat ze het zover gebracht hadden.

En wij zijn hen dankbaar. Hun harde arbeid en spaarzaamheid is de grondslag geweest van ons ruim bestaan.

---

Dat 't bed een zeer voorname rol heeft gespeeld in een mensenleven,



blijkt wel uit de ontzettend vele zegswijzen en spreekwoorden met "'t bed" als uitgangspunt. Zelfs kinderen zongen wel in onze jeugd jaren bij 't neerdwarrelen van de sneeuwvlokken. terwijl ze zelf door de sneeuw huppelden:

"Ons lief' Vrouwke schudt d'r beddeke  
en laat de pluimkes vliege "....."

Hier volgen dan enkele zegswijzen en uitdrukkingen:

Altijd in 't midden van 't bed moeten liggen.

(Steeds 't beste moeten hebben.)

Barrevoets naar bed moeten.

(Een straf opgelegd krijgen, die er eigenlijk geen is.)

Er mee naar bed gaan en er weer mee opstaan.

(Altijd met iets bezig zijn en 't niet van zich af kunnen zetten.)

Het bed houden. (Wegens ziekte te bed blijven.)

Het bed gespreid vinden.

(Welkom zijn; alles voorbereid vinden voor 't toekomstige werk.)

Het is bij hen: Zoetelief kom bij mij te bed.

(Zij kunnen het goed met elkaar vinden.)

Hij heeft 't zeker in z'n bed gedaan!

(Zegt men van iemand, die tegen zijn gewoonte in, vroeg is opgestaan.)

Iemand van bed op stro helpen.

(Iemand achteruit helpen.)

Iemand van het bed lichten.

( 's Nachts in eigen huis gearresteerd worden.)

Laat dat je bed maar niet horen.

(Iemand, die beweert b.v. de andere morgen vroeg op te staan en men weet van hem, dat hij het heel moeilijk ten uitvoer kan brengen.)

Men zal haar voor geen vlo in 't bed verliezen.

(Zegt men van een zwaarlijvige vrouw.)

Nog niet met z'n spot naar bed gaan.

(Trouwen met iemand, die men eerst uitlacht.)

Sterven op 't bed van eer.

(Voor 't vaderland sneuvelen.)

Te lelijk zijn om op een schoon bed te slapen.

(Te lelijk zijn om er mee te trouwen.)

Van 't bed op 't stro geraken.

(In 't zakenleven achteruit gaan.)

Van 't echte bed zijn.

(Geboren uit 't eerste, wettig huwelijk.)

Zich niet uitkleden vóór 't naar bed gaan.

(Z'n bezittingen niet voor de dood wegdoen, niet té haastig en te onberedeneerd te werk gaan.)

Z'n bed in de brandnetels maken.

(Zichzelf in moeilijkheden brengen.)

Enkele spreekwoorden:

Al is 't bed nog zo breed, men kan er wel afrollen.

(Zelfs de rijkste kan tot armoe geraken.)

Als 't bed verscheurt, verstuiven de pluimen.

(Bij de dood worden de bezittingen verdeeld.)

Altijd wil men op een ander bed.

(Men denkt nogal gemakkelijk, dat 't op 'n ander beter is.)

Al wat op 't bed is besproken, dient met lakens toegeloken.

(Houdt men voor zichzelf, praat er niet met anderen over.)

Die elke pluim wil zien en raken,  
zal niet licht een bedde maken.

(Wie 't té nauw neemt, gaat 't doel voorbij.)

Die zijn bed verkoopt, moet op stenen slapen.

(Men moet de gevolgen van zijn daden dragen.)

Men moet zijn bed maken, zoals men slapen wil.

(Men moet zijn leven inrichten naar het doel dat men bereiken wil.)

Op harde bedden slaapt men wel.

(De eenvoudige man, vermoeid van het harde werken, slaapt ook op een simpel bed.)

Op zachte bedden slaapt men 't hardst.

(Rijke mensen hebben vaak vele en grote zorgen.)

Veel pluimpjes (veertjes) maken het bed.

(Men moet 't kleine niet smaden, want kleine zaken maken samen veel uit.)

Wie een goed bed spreidt, slaapt zacht.

(Wie z'n voorzorgen neemt, zal een goede oude dag hebben.)

't Is beter de schoenen versleten dan 't bed.

('t Is beter gezond te zijn en te werken dan ziek te bed te liggen.)



## PUTSE KERMIS, VANOUDS VERMAARD

De Putse kermis is ongetwijfeld de drukst bezochte in de Zuidwesthoek-gemeenten. En dat is beslist niet iets van de laatste jaren. De aantrekkingskracht van de kermis op mensen uit een verre omtrek hangt ongetwijfeld samen met het feit dat de kermis zich aan weerszijde van de landsgrens uitstrekt. Reeds in 1773 is de kermis in oude papieren genoemd. Veel meer gegevens zijn bekend uit de vorige en deze eeuw. In dit artikel zal de nadruk vooral liggen op de tweede helft van de vorige eeuw. Er is alleen gebruik gemaakt van Nederlandse bronnen (gemeente-archief van Putte), waardoor het kermisgebeuren op Belgisch grondgebied slechts zijdelings aan bod komt.

De kermis is vrijwel altijd gevierd op de tweede zondag van oktober met de aansluitende drie werkdagen; dit is om en nabij de feestdag van de H. Dionysius: 9 oktober. Deze heilige is de schutspatroon van zowel Belgisch als Nederlands Putte. (1)

Vanaf 1835 mochten tijdens de kermis speelmannen worden toegelaten in de herbergen. In die tijd gold de kermis tevens als jaarmarkt, waar gereedschap voor landbouw, keukenspullen, stoffen en zoetwaren te koop lagen. Volgens een bericht uit 1837 maakte de kermis een belangrijk deel uit van het bestaan van de plaatselijke bevolking. Tijdens de kermisdagen was er extra toezicht van de politie. Allereerst zorgde de eigen veldwachter voor extra waakzaamheid. Vanaf 1818 tot eind 1859 deed P.J. Braeckmans als zodanig dienst; vervolgens P.J. Theunen (1860 - 1884), J. de Brouwer (1884 - 1887) en C. Mertens (1887 - 1917). Tevens nestelden zich op kosten van het gemeentebestuur enige marechaussees gedurende de kermisdagen in Putte. Aanvankelijk kwamen deze uit de brigade in Bergen op Zoom, totdat in 1881 in Ossendrecht een brigade werd gevestigd. In het vervolg kwam daar de versterking vandaan. Ondanks het strenge politietoezicht kwamen af en toe ongeregeldheden voor, zoals bijvoorbeeld in 1846. Een zevental personen zocht toen ruzie in de herberg van J. Gijzen, waarbij glazen, kruiken en ruiten sneuvelden. Tijdens de kermis van 1852 werd een muzikant ziek;

per kar vervoerde men de zieke naar het ziekenhuis in Bergen op Zoom. (2)

In 1855 stelde het gemeentebestuur een verordening op de jaarmarkt of kermis vast. Het college van Burgemeester en Wethouders wees de plaats aan voor de tenten, kramen, tafels, karren of andere "stel-laadjes". Er was een verbod op de verkoop van verdorven vlees en vis en tevens mocht geen bokking tussen het publiek op de markt worden gebraden. Toekomst voorspellen door middel van planeten trekken of kaartleggen en andere "afzetterij" waren eveneens verboden, evenals het vertonen of opvoeren van spelen en gezangen, die tot onzedigheid of rustverstoring aanleiding gaven. Uit andere bepalingen bleek dat er tijdens de markt ook kleinvee verhandeld werd.

Een verslag uit 1858 vermeldde dat de jaarmarkt voor het grootste gedeelte aan de overzijde van deze gemeente in België plaats vond. Een octrooi of vergunning tot het houden van de jaarmarkt was in die tijd niet bekend: sinds onheuglijke tijden werd deze al gehouden. De verordening op de jaarmarkt is in 1861 vernieuwd, waarbij geen ingrijpende veranderingen werden vastgelegd. (3)

Vanaf 1863 ging het gemeentebestuur over tot de heffing van staangelden, waarbij men uiteenlopende tarieven hanteerde, afhankelijk van de grootte van de kraampjes: drie tot acht cent. Voor biggen gold een afzonderlijk tarief van twee cent per beestje. De invoering van de staangelden kwam voort uit de krapte van de gemeentekas. Tussen 1861 en 1871 drong het provinciaal bestuur aan op een tijdelijke afschaffing van de kermis in verband met de heersende cholera-ziekte. Maar Putte bleef toch jaarlijks zijn kermis houden: de ziekte kwam hier weinig voor en bovendien vond op Belgisch grondgebied de kermis gewoon doorgang in die jaren. (4)

Uit de periode 1864 - 1894 zijn een aantal gegevens bekend over personen, die een standplaats innamen op de Putse kermis met bovendien de aangeboden attracties en produkten. De bijlagen bij dit artikel geven een overzicht van de plaatsen, waaruit de standhouders kwamen

Volgorde der artikelen.	Straten, wijken en nummers der huizen.	N A M E N der patentschuldigen en opgave van de firma, waaronder de handel, het beroep, bedrijf of de nering wordt gedreven.	N A M E N der medeteekenende deelgenooten en van degenen welke daarmede door de wet zijn gelijkgesteld: welke ieder een afzonderlijk recht verschuldigd zijn.	N A M E N welke slechts een afschrift van het patent der firma behoeven.	AANWIJZING door de patentplichtigen gedaan ten aanzien der door hen uitgeoefend wordende bedrijven en kantsgaders van de bijzonderheden tot dezelve betrekkelijk en bij de wet als grondslagen der klassificatie aangewezen.
1.	2.	3.	4.	5.	6.
121	Bergen op Zoom	Holtman A. H.		overdekkte stal	Gew. n. l. kromme met vrande kleding op de kromme de Putte n. w. / 5
122	Bergen op Zoom	Robbe H.		H.	Gew. n. l. kromme met Ponderbaldkromme op de kromme de Putte n. w. / 10
123	Maandrecht	Mechelen H.		overdekkte stal met	Gew. n. l. kromme met sanderbaldkromme op de kromme de Putte n. w. / 5
124	Bergen op Zoom	N. J. Broek P.		met open hof	Gew. n. l. kromme met zijgans o. kromme op de kromme de Putte n. w. / 5

(vooral Bergen op Zoom en Middelburg scoorden hoog) en van de soorten produkten en attracties. Vergelijking van deze gegevens met een overzicht uit 1952 geeft een heel ander beeld: het aantal attracties is dan sterk in aantal en variatie toegenomen en het aantal kramen met eet- en snoepwaren is flink gedaald. Het blijkt dat de jaarmarkt-functie in de periode 1864 - 1894 al weinig meer voorstelde, terwijl het gemeentebestuur in 1935 zelfs vermeldde dat er géén jaarmarkt meer werd gehouden, maar alleen kermis. (5)

Sinds 1894 mochten de herbergiers in danszalen draaiorgels toelaten. Het plaatsen van danstenten werd echter in 1901 verboden. In die tijd moesten de herbergiers om twaalf uur sluiten. Tijdens de eerste wereldoorlog kregen de inwoners toestemming om koekverlotingen te houden gedurende de kermis. Dergelijke verlotingen vonden minstens nog tot 1922 plaats. Overigens ging de kermis in 1914 niet door vanwege de oorlogsomstandigheden. (6)

Een verzoek van de bond van herbergiers, welke bond Putte, Kapellen en Stabroek bestreek, wilde in 1934 de invoering van een voorjaarskermis op de laatste zondag van april. Maar het Putse gemeentebestuur was daar op tegen. Het was een tijd van grote werkloosheid, waarin het steuntrekkenden verboden was om cafés te bezoeken: het was niet de bedoeling dat uitkeringsgelden in drank werden omgezet. Tijdens zo'n kermis kon de verleiding wel eens te groot worden, waardoor de steuntrekkers kans liepen om hun uitkering te verspelen. (7)

De meeste attracties stonden in 1935 nog steeds op Belgisch grondgebied. De oude vermaardheid, die de kermis genoot, werd toen ook nog eens vermeld: vele duizenden bezoekers kwamen jaarlijks van elders op de kermis af. Deze vermaardheid is tot op heden blijven bestaan. Bijzondere aantrekkingskracht verkreeg de kermis ook vanwege het wielergebeuren. Op kermisdinsdag wordt de internationale sluitingskoers verreden, die al in de twintiger jaren bestond. (8)

In 1960 vond de kermis, in overleg met de gemeente Kapellen, plaats op zondag 9 oktober, precies op de feestdag van Dionysius. Dit was

een afwijking van de traditie, dat de kermis gehouden diende te worden op de zondag ná het feest. Grote opwinding ontstond in 1964. Bergen op Zoom wilde zijn kermis één week vervroegen in verband met de herdenking van de bevrijding. Maar dan viel de Bergse kermis samen met die van Putte. De gemeentebesturen van Putte, Kapellen en Sta-broek waren hier fel tegen gekant, evenals trouwens de kermisexploitanten. Bergen op Zoom bleef echter bij zijn besluit en hoewel Putte naar het provinciaal bestuur en de minister van Binnenlandse Zaken stapte om het Bergse besluit ongedaan te maken, bereikte men niet het beoogde resultaat. Desondanks is Putse kermis tot op heden een grote publiekstrekker gebleven, al zorgde het weer regelmatig voor variaties in bezoekersaantallen. (9)

Januari 1986

G.J. van Donschot, Ossendrecht.

Noten:

De gegevens voor dit artikel zijn alle geput uit het gemeente-archief van Putte en wel uit de navolgende onderdelen:

1. Resoluties van het dorpsbestuur, 8 - 11 - 1773.
2. Korrespondentieregister v.d. burgemeester 1827, 1836, 1837, 1846 en 1852.
3. Notulen van de Raad 1855, 1858 en 1861.
4. Notulen van de Raad 1863, 1871 en gemeenteverslagen over 1866 en 1867.
5. Patentleggers, zoals vermeld in de bijlagen en gemeenteverslag 1931/35.
6. Notulen van de Raad 1894 en 1901; notulen B&W. 1913 en 1922; gemeenteverslag over 1914.
7. Notulen van de Raad 1954.
8. Gemeenteverslag 1931/35.
9. Notulen van de Raad 1959 en 1964.

## Bijlage I

PATENTLEGGERS PUTTE 1864/65 - 1873/74 en 1893/94; Kermisgegevens.

<u>Plaats</u>	<u>Naam Exploitant</u>	<u>Produkt/Attraktie</u>	<u>Legger(s) over:</u>
Amsterdam	Sosman, Ph.	paardenspel	68/69, 70/71
Breda	Engelen, A. van	kleding	73/74
"	Neijens, R	geneesmiddelen	93/94
Bergen op Z.	Baremans, J.	Gedr. haring met broodjes	64/65
"	Bergmans, C.	Natuurlijke zeldzaamheid (spierkracht)	93/94
"	Bergmans, P.	Galanterieën	93/94 (2x)
"	Bosch, P. v.d.	sigaren	93/94
"	Cosijn, H.	Koekbakkerswerk	93/94
"	Daane, G.	brood	93/94
"	Hofmeijer, J.F.	koeken	71/72 - 73/74
"	Hotman, A.H.	oude kleding	93/94
"	Huijskens, N. (J.)	carroussel/mallemolen	64/65, 66/67, 67/68 70/71, 71/72
"	Janvier, J.	carroussel	68/69, 70/71-72/73
"	Janvier, H.	carroussel	93/94
"	Kock, C.	koek	72/73
"	Ko(c)k, J.	gedr. haring en broodjes	64/65
"	Ko(c)k, J. (de)	koek	72/73, 73/74
"	Kwaaitaal, J.	potten, pannen	64/65
"	Leemhorst, A.	ijzeren waren	93/94
"	Leemhorst, M.	koekbakkerswerk	93/94
"	Lommers, A.	galanterieën	64/65, 65/66
"	Lommers, H.	galanterieën	66/67, 70/71, 73/74
"	Lommers, L.	galanterieën	70/71-72/73
"	Os, R. van	koek	65/66
"	Raets, P.	galanterieën	65/66
"	Robbe, C.	koek galanterieën	68/69 65/66-68/69, 70/71-73/74
"	Robbe, H.	koek	66/67, 68/69, 70/71 (2x) 71/72-73/74, 93/94
"		suikerbakkerswerk	93/94
"	Roels, P.J.	galanterieën	70/71-73/74
"	Servitsk, A.	galanterieën	65/66
"	Smits, J.L.	galanterieën	71/72
"	Steenkist, H.A.	galanterieën	93/94
"	Verstraten, J.	gedr. haring/broodjes	64/65
"	Wolverkoter	koek	64/65-66/67, 70/71 (2x), 71/72-73/74
"		galanterieën	71/72 en 72/73
"	Wolveko(o)ter, M.	koek	65/66
"	Wolveko(o)ter, vr.	koek	65/66
Fijnaart	Ponze, J.F.	galanterieën	66/67
Goes	Smits, J.	galanterieën	64/65



## Vervolg Bijlage I

's-Gravenhage	Leeuw, Fr. v.d.	Koekbakkerswaar	64/65-65/66, 67/68, 71/72, 93/94
"	Leeuw, G. v.d.	koekbakkerswaar	64/65, 67/68
"	Leeuw, L. v.de(r)	koek	65/66
Heinkenszand	Smits, J.L. (vgl. Goes)	galanterieën	65/66
Loon op Zand	Netters, J.	scharen/messenslijper	65/66
Middelburg	Brecht, wed.	kramerij	73/74
"	Bulthuijs, J.M.	koek	65/66, 68/69
"	Bultreis, wed.	koek	70/71-73/74
"	Filrue, wed. A.	galanterieën, koek	68/69
"	Filroe, H.	koek	65/66
"	Filroe, J.	koek	68/69, 71/72-73/74
"	Gillissen, C.	koek	73/74
"	Heggen, J.	galanterieën	64/65
"	Janssen, J.	galanterieën	68/69
"	(Zie ook Sas van Gent, Vlissingen)		
"	Kat, wed. C. de	koek	70/71
"	Kat, H. de	koek	70/71-73/74
"	Kat, W. de	koek	65/66, 71/72-73/74
"	Ladenberg, wed.	koek	64/65
"	Leenhorst, wed.	galanterieën	64/65
"	Lommers, H.	galanterieën	68/69
"	Markus, W.L.	gedr.haring/broodjes	64/65
"	Merkus, J.	natuurlijke zeldzaam- heden	70/71
"	Vries, wed.W.de	koek	64/65, 65/66, 67/68 68/69
"		galanterieën	68/69
"	Wolvekoten, J. (zie ook BoZ)	koek, galanterieën	68/69
Oostburg	Vale, C.T.	carroussel	93/94
Ossendrecht	Cloots, C.	koek	72/73
"	Goris, W.	sigaren	93/94
"	Ko(c)k, P.J.	koek, petten	70/71, 72/73, 73/74
"	Vermeer, N.	gedr.haring/broodjes	64/65
Putte	Aerts, C.	koek	72/73
"	Bergmans, Mevr.	oliekoeken	93/94
"	Beukelaer, C.de	bier en sterke dranken	72/73
"	Beukelaer, Fr.de	bier(en dranken)	65/66, 68/69, 70/71 71/72, 73/74
"	Dijck, P.J. van	bier	73/74
"	Guns, A.	koek en dranken	68/69
"	Jilisse, J.W.	suikerbakkerswerk	93/94
"	Keijzer, A. de	gedr.haring/broodjes	64/65
"	Luijkx, P.	koek	73/74
"	Maurer, A.	natuurlijke zeldzaam- heid: spierkracht	93/94
"	Mertens, wed. P.	koek	64/65
"	Schouten, C.	koek	73/74

## Vervolg Bijlage I

Putte	Schoutens, L.	Suikerbakkerswerk	93/94
"	Thomas, J.B.	bier	93/94
"	Verhoeven, P.	oud ijzer, messen, vorken	64/65
"	Zanden, P. v.d.	bierschenker	64/65
Roermond	Huiskens	carroussel	65/66
"	Verpoorten, wed.	koek	73/74
Roosendaal	Bruglemans, A.	suikerbakkerswerk	93/94
"	Eersel, C. van	galanterieën	64/65
"	Leeuw, Anna v.d.	koek	68/69
"	Leeuw, Fr. v.d.	galanterieën, koek	68/69
"	Reuzel, M. van	galanterieën	68/69
"	Stolwerk, Ph.	carroussel	67/68,68/69
Rotterdam	Baeki, J.	galanterieën	93/94
Sas van Gent	Janssen, J.	galanterieën	67/68
Terneuzen	Standaert, P.F.	carroussel	65/66
Vlissingen	Janssen(s), J.	galanterieën (v.a. 72/73 ook koek)	64/65-66/67, 70/71-73/74
Woensdrecht/ Hoogerheide	Bergh, P. v.d.	koekbakkerswerk	93/94
"	Bergh, R. v.d.	koekbakkerswerk	93/94
"	Linders, J.	koek	66/67-68/69,70/71 71/72
"	Michielsen, H.	suikerbakkerswerk	93/94
"	Moor, A. de	koek	72/73,73/74
"	Schrauwen, P.J.	koek	70/71,72/73,73/74
"	Suijkerbuijk, J.	suikerbakkerswerk	93/94
"	Timmermans, J.	koekbakkerswerk	93/94
IJzendijke	Smits, J.L.	galanterieën	70/71
Zierikzee	Adriaansen, M.	carroussel	66/67
"	Slokkers, A.	Koek(galant.66/67)	64/65-67/68
"	Verbeke, J.	galanterieën	66/67
"	Wier(i)ckx, A.J.	koek	66/67,72/73.73/74
Zwolle	Renes, J.	wilde dieren	68/69
België	Eers, v.	schilderijen	65/66
(geen nadere plaatsaan- duiding)	Heerten, W.J.	schiëttent	93/94
"	Ludwicht	panorama	65/66
"	Parot, J.P.	spiegel des geheimnis	65/66
"	Smit, J.	Nat. zeldz.spierkracht	93/94
"	Standaert, P.F.	carroussel	64/65.65/66
Zonder plaats- aanduiding	Adriaansen, M.	malle molen	64/65
"	Ballet, P.	carroussel	73/74
"	Bakker, (A.)	natuurl. zeldzaamh.	73/74
"	Coppejans, Fr.	vertoning van een jon- gen geboren zonder arm	64/65
"	Doorninx, B. van	Natuurl. zeldzaamh.	70/71
"	Dubbeldam, Ed.	panorama	70/71
"	Dubbeldam, F.	panorama	71/72
"	Eijkelman, K.A.	kunstvoorstelling en natuurl. zeldzaamh.	70/71
"	Hanappel, J.	doelschutterij	64/65
"	Hassel, L. van	panorama	72/73

## Vervolg Bijlage I

Zonder plaats-	Koolhof, H.	panorama	72/73
aanduiding	Kumst, A.	panorama	72/73
"	Locker, B.	panorama	71/72
"	Lots, E.	natuurl. zeldzaamh.	70/71
"	Ma(es), Fr.	panorama	71/72
"	Munster, J. van	Kijkkast	64/65
"	Os. L.	natuurl. zeldzaamh.	73/74
"	Seneca, J.	goochelspel	72/73
"	Servé, P.	vertoning wilde man	64/65
"	Straten, H. v.(d)	draaimolen	72/73, 73/74



Kermis 16 oktober 1972, genomen op Belgisch grondgebied.  
Foto Dagblad De Stem / B. Steffen.

## Bijlage II

SOORTEN VAN AANGEBODEN PRODUKTEN OF ATTRAKTIES.

<u>Omschrijving</u>	<u>Aantal</u>
Koek/bakkerswaren (9 maal gecombineerd met andere waren)	104
Galanterieën (4 maal gecombineerd met koek)	46
carroussel/mallemolen/draaimolen	21
bier, soms gecombineerd met andere (sterke) drank	10
natuurlijke zeldzaamheden, in 93/94 met de toevoeging: "spierkracht"	9
panorama/kijkkast	9
suikerbakkerswerk	6
gedroogde haring met broodjes	6
petten, gekombineerd met koek	3
(oude)kleding	2
paardenspel	2
sigaren	2
doelschutterij/schiettent	2
brood	1
geneesmiddelen	1
ijzeren en stalen waren	1
oud ijzer, messen, vorken	1
potten, pannen	1
"kramerij" (niet nader gespecificeerd)	1
scharen- en messenslijper	1
schilderijen	1
spiegel des geheims	1
goochelspel	1
wilde dieren	1
wilde man	1
vertoning van een jongen, geboren zonder arm	1

## Bijlage III

Lijst van personen aan wien een standplaats is gegund voor de kermis te Putte op 12-13-14 en 19 October 1952.

---

P. Muller	Schiettent	Licht
J. Bakker	Duikbootspel	"
J. van Peer e.a.	Druivenverkoop	"
A.J. Krocht	Hoedensport	"
A. Galle	2 gebakkramen	"
J. Vermeeren	Schilderijenverkoop	"
H. Warner	Palingkraam	"
J. van Dijck	Grijparmkraam	"
C. van Veen	Eendensport	"
J.J.B. Piekar	Verkoop Galanterieën	"
L. Scheffers	Lijntreksport	"
R. Meijer	Bumpersport	"
H. Hoefnagels	Derbyrennen	"
F. van Linden	Schoenenverkoop	"
Tj. Nieff	Muntwerpsport	"
J.W. Theuns	Suikergoedkraam	"
G. Laarman	Zuur- en Palingkraam	"
J. Terlinden	Ponnybaan	"
Firma Jansen	Pindakraam	"
W. Wouts	Enveloppensport	"
J. Huijgens	Glasblazerij	"
H. Akkermans	Theater Variëte	"
A. Brantenaar	Platen werptent	"
J. Pauw - De Kraan	Motorsport	"
J. v.d. Meulen	Hengelsport	"
L.A. Benner	Auto Skoter	"
H.P. Janvier	Vogelparadijs	"
A. Schutte	Kijktent	"
Firma Visser	Paling- en Zuurkraam	"
R. Vale	Puzlletent	"
J. van Griensven	Balerosport	"
J. Dauphen	Lijntrektent	"
L. Leander	Luchtschommel	"
J. Leemburg	Karimata	kracht
P. Nelenmans	Poppenverkoop	licht
F.A. Engelberg	Eendensport	"
G. Sipkema	Glazendoolhof	"
Firma Janvier	Kinderbaantje	kracht
idem	Geestenbaan	"
Th. Panbakker	Kindermolen	"
Diverse markkramen welke een standplaats hebben inge- nomen		licht

Putte, 31 October 1952

De ambtenaar belast met de stand-  
plaatsen, w.g. C.J.Theewis.

BEKNOPT BESCHRIJVINGEN EN FLITSEN OVER WERKZAAMHEDEN IN DE TWINTIGER JAREN IN DE LANDBOUW IN DE POLDERS EN HOOG-LANDEN VAN ONS ZUID-KWARTIER.

---

Na Pasen begon de drukte met de "wiejtijd" in de landbouw met het wieden van de wintertarwe en verdere produkten, w.o. ook de karwei en het koolzaad.

Hele "krooien" groepen van mensen waren hierbij betrokken en werkten dagen van 10 uren lang, waarvoor een loon werd betaald van *f* 2,-- of *f* 2,50 per dag voor volwassen arbeiders. Met Pasen werd de schoolverlatende jeugd ook graag ingeschakeld voor *f* 1,-- per dag. Een dubbeltje per uur.

Na deze produkten kwamen de haver en gerst, die van het onkruid bevrijd werden, voornamelijk ijsgras en muur. Daarna werden tussendoor de aardappelen geplant. Eerst werden er voren voor het planten gereden met als krachtbron voor de machine het paard. Daarna werden door de jongens en meisjes de zettters of poters in kleine korfjes met "hens" op afstand in de voren gelegd en verder dicht gereden. De polders waren een en al bedrijvigheid, waarbij alom van paarden gebruik werd gemaakt. Nog geen traktoren, want zover was de landbouw nog niet gemechaniseerd.

Bij het wieden hoorde men overal liederen zingen, zodat we de arbeiders in de verte konden horen. Meestal waren het liederen met veel coupletten, zoals "Het vrouwtje van Stavoren", diverse gepleegde moorden, enz.

Tegen dat de erwten en bonen begonnen uit te komen, werd de kavel geblokt en daarna door de mensen met een akker geroot om het vuil te verwijderen (hoefblad, stekels en verder onkruid).

Dat gebeurde bij de polderboeren meestal met groepen van tien of meer mensen naast elkaar. Iedereen nam dan drie rijtjes mee (de jongeren twee) welke ongeveer 30 cm van elkaar gezaaid waren. Ook gebeurde het wel bij regenachtig weer, dat er niet op het gewiede gedeelte mocht worden getrapt, want dan werd het onkruid weer vastgelopen en hielp het wieden niet. Dan moesten de arbeiders schuin achter elkaar opwieden, zodat de volgende steeds de rijtjes van zijn voorman,

waarover deze liep, kon opwieden. Deze methoden werden ook gebruikt bij papaver, paarde- en duivebonen.

Het zaaien gebeurde toen ook al met een zaaimachine, die door een paard werd getrokken. Het zaaien van de suikerbieten of suikerpeeen gaf ook weer veel drukte. Als de bieten uitkwamen moesten ze ook weer op bovenvermelde manier worden geroot. Na enige tijd, als de plantjes groot genoeg waren, moesten ze "geslagen" worden. Dat was op afstand met een "akker" een klein bosje apart zetten, waarbij uitgekeken moest worden, dat de grootste plantjes zoveel mogelijk werden gespaard. Eind mei, ook nog begin juni kwam dan de periode van het "peekes dunnen". Dan moest er van elk bosje het grootste plantje weer blijven staan en de rest kon worden uitgetrokken. Dit werk geschiedde deels door de jeugd overdag, maar ook werden deze kavels bieten aangenomen om 's avonds te dunnen voor f 3,-- per gemet. (300 roeden) Dit gebeurde meestal kruipende, of ook wel krcm staande, waardoor wel pijnlijke knieën of een zere rug het gevolg waren. Maar toen verzoette het geld nog de arbeid en bracht het voor de jeugd een extra centje op voor Ossendrechtse en Woensdrechtse kermis.

Na het dunnen werden de bieten, die op rijen van 36 of 40 cm afstand waren gezaaid meestal nog twee maal gewied, waarna ze zogenaamd het veld "vol" hadden. Op kavels, waar nadien veel doorschieters voorkwamen, werden deze wel uitgesneden en verwijderd.

De grote uien, pikkeluien en zilveruitjes zaaide men meestal met de hand. Voornamelijk het wieden van de zilveruitjes was een intensief werk voor de jeugd. Dit werd uitgevoerd door grote groepen jongens en meisjes, die nog maar pas van school waren, onder leiding van een z.g. "krooi-" of "wiejbaas".

Wanneer het teveel had geregend mocht daarin niet gewied worden, want dan bleven de sprieten van de uitkomende uitjes aan de schoenen plakken. Het verwijderen van het onkruid moest dus met droog weer gebeuren, waarbij vaak een paar oude sokken of zelfgemaakte lappen-pantoffels werden aangedaan om zo min mogelijk de uitjes te beschadigen. Het "vuil" onkruid werd met een stekertje afgestoken. Ook het vlas, wat in die tijd nog zeer veel gezaaid werd, gaf aan de

jeugdige arbeiders (sters) veel werk en dit geschiedde overeenkomstig het wieden in de uien.

De voornaamste landbouwprodukten waren toen op de kleigronden: tarwe, haver, gerst, aardappelen, erwten, paarde- en duivebonen, vlas, koolzaad, karwei, papaver en de diverse soorten uien.

Na Ossendrechtse kermis, de derde zondag van juni, was de "wiejtijd" met uitzondering van de suikerbieten praktisch gedaan en begon kort daarna de oogsttijd van de eerste produkten.

Met bovenstaande omschrijvingen hopen wij U summier enige impressies te hebben mogen geven van de werkzaamheden in de "wiejtijd" van toen in de landbouw.

Voor de oudere generaties mag het nog een opfrissertje van het geheugen zijn, wat ze vroeger hebben gedaan en gepresteerd en wel met veel zorg, accuratesse en verantwoordelijkheid in het belang van hun toenmalige werkgevers.

Voor de jongere en huidige generaties moge het de stof zijn om een vergelijking te maken tussen de gewoonten en methoden van werken van toen en nu om het dagelijks brood te verdienen.

Ossendrecht, december 1985.

D. & A.H.V.

## **LIJST MET HERKOMST VAN NAMEN IN DE ZUIDWESTHOEK, DEEL III SLOT**

Waar in de 18e eeuw gehuwden en ouders van toen in het Zuidkwartier van Bergen op Zoom zoal vandaan kwamen.

Foutieve spelling daargelaten.



Mertens, Essen, Berendrecht, Ekeren, Putte.  
Merts, Ekeren, Zandvliet, Ossendrecht.  
Meulemeester, de, Lillo.  
Meulenbeek, Stabroek.  
Meylemans, Zandvliet.  
Meynders, Breda.  
Meys, Ekeren, Stabroek.  
Michiels, Wuustwezel.  
Michielsen, Essen, Brecht, Stabroek, Zandvliet,  
Huijbergen, Hinkelenoord.  
Middels, van, Stabroek.  
Mier, van, Rietgoor.  
Mierle, van, Stabroek.  
Migom, van, Halsteren.  
Moer, van de, Berendrecht, Zandvliet, Putte, Woensdrecht,  
Hoogerheide.  
Moerenhout, Ekeren.  
Moerinx, Roosendaal.  
Mol, Mechelen.  
Mol, van Berendrecht, Zandvliet.  
Molders, Steenbergen.  
Molengraaf, Hoogerheide,  
Montfort, van, Wouw.  
Montree, Zandvliet.  
Moor, de, Ekeren, Stabroek, Berendrecht, Putte, Os-  
sendrecht, Woensdrecht, Zundert.  
Moors, Halsteren, Bergen op Zoom, Eindhoven, Hoogerheide.  
Mooy, de, Woensdrecht.  
Mortelmans, Ekeren.  
Mourits, Steenbergen, Ossendrecht.  
Mous, Essen, Stabroek, Kalmthout, Huijbergen, Woensdrecht.  
Mouw, Kalmthout.  
Mouwen, Nieuwmoer, Kalmthout.  
Mulder, Groningen.  
Mulders, Essen.  
Mulder, de, Berendrecht, Oorderen.

Muns, Ekeren.

Musters, Essen, Nieuwmoer, Ossendrecht, Woensdrecht.

Mutsers, Essen, Nieuwmoer.

Mutsaerts, Woensdrecht.

Muys, Steenbergen.

Nagels, Ekeren.

Nauts, Zelzate.

Neefs, Kalmthout, Woensdrecht.

Nefs, Woensdrecht.

Nelen, Essen, Moerkant, Huijbergen.

Neuts, Huijbergen.

Neys, de, Berendrecht, Lillo, Wildert, Essen, Woensdrecht, Bergen op Zoom.

Neyse, Woensdrecht, Huijbergen.

Neyt, Putte.

Nicolaes, Deurne, Merxem.

Nieuwenhuyse, Steenbergen.

Nieuwlaat,

Nijs, de, Berendrecht, Wildert, Woensdrecht.

Nispen, van, Steenbergen.

Noldens, Noldus, Wouw.

Notelaer, Bergen op Zoom.

Noteltiers, Berendrecht, Zandvliet.

Noyen, van, Stabroek.

Nuyes, Ekeren.

Nuyte, Essen, Woensdrecht, Halsteren.

Nuytemans, Kalmthout.

Nuyts, Zandvliet, Kiel, Oorderen, Kalmthout, Zuidgeest, Bergen op Zoom, Woensdrecht, Ossendrecht, Huijbergen.

Oerlemans, Ossendrecht, Woensdrecht, Nieuw-Vossemeer.

Oevelen, van, Stabroek, Kalmthout, Hoevenen, Ossendrecht, Hoogerheide, Woensdrecht.

Offermans, Essen.

Oolen, van, Nieuw-Vossemeer.

Oome, Kalmthout, Bergen op Zoom.

Ooms, Kapellen, Tholen.  
Oosterhout, van, Roosendaal.  
Opdorp, van, Essen, Wildert.  
Opstal, van, Loenhout, Merksplas.  
Ossenblok, Oud-Gastel, Prinsland.  
Osta, van, Kruisland, Wouw, Huijbergen.  
Ostay, van, Putte, Huijbergen, Hoogerheide.  
Oudenhoven, van, Borgvliet.  
Overstraten, van, Lebbecke, Bergen op Zoom.  
Paaymans, Stabroek.  
Pachters, Stabroek.  
Pagee, van, Ossendrecht, Woensdrecht.  
Palinkx, Wuustwezel, Kalmthout, Huijbergen, Woensdrecht.  
Pallemans, Essen, Putte, Ossendrecht, Woensdrecht,  
 Prinsland.  
Pals, Kalmthout.  
Palsen, Kalmthout.  
Paltz, Woensdrecht.  
Patreys, Stabroek.  
Pauwels, Kalmthout, Merxem, Duinkerken.  
Peer, van, Westmeerbeek.  
Peerdekam(p), Winterswijk, Ossendrecht.  
Pelt, van, Kalmthout, Antwerpen.  
Peeters, Stabroek, Wuustwezel, Zandvliet, Berendrecht,  
 Loenhout, Ossendrecht, Woensdrecht.  
Peters, Hoevenen, Essen, Zandvliet, Wuustwezel.  
Pelle, Roosendaal.  
Perdaems, Pardams, Winterswijk?, Kalmthout, Putte,  
 Huijbergen, Woensdrecht.  
Peyne, Pijnen, Essen, Huijbergen, Woensdrecht, Nieuw-  
 Vossemeer.  
Philips, Stabroek, Hoevenen, Kalmthout, Emmerik (Dld),  
 Ossendrecht, Roosendaal.  
Philipsen, Ekeren.  
Pieker, Stabroek.  
Piters, Loenhout, Ossendrecht.

Plompen, Ekeren, Ossendrecht, Huijbergen, Woens-  
drecht, Borgvliet.

Pluym, Hoevenen, Stabroek.

Poel, van der, Kapellen, Zandvliet, Lillo, Ossendrecht,  
Wouw, Hoge Zwaluwe.

Poppelen, van, Gastel.

Pruys, Venlo.

Put, van, Ekeren, Kapellen.

Putte, van, Arendonk, Ekeren, Hoevenen, Lillo, Hinke-  
lenoord.

Raamsdonk, van, Berendrecht, Oorderen, Hoogerheide.

Raats, Wouw.

Raaymakers, Wouw.

Ram, de, Bergen op Zoom.

Rampert, Wouw.

Ransbeek, van, Berendrecht, Ekeren, Zandvliet.

Reael, Kruisweg.

Reuniers, Boom.

Reusel, van, Essen.

Reyck, de, Kalmthout, Huijbergen, Woensdrecht.

Reynen, Stabroek.

Rhijn, van de, Halsteren.

Ribbens, Bergen op Zoom.

Ridder, de, Ekeren, Stabroek, Wilmarsdonk.

Riel, van, Essen.

Riet, van de, Noordgeest, Halsteren, Woensdrecht.

Rijen, van, Nieuw-Vossemeer.

Rijnaarts, Wuustwezel.

Rijpers, Merxem.

Rijsbergen, van, Ossendrecht.

Rijsen, van de, Ossendrecht, Borgvliet.

Roecken, Essen, Huijbergen.

Roeken, Essen, Kalmthout.

Roelants, Sprang.

Roever, de, Ekeren.

Roevers, Zandvliet.  
Rövens, Ossendrecht.  
Rombouts, Essen, Zandvliet, Oostmalle, Putte.  
Romeyns, Berendrecht.  
Rommens, Rommels, Rommers, Berendrecht, Zandvliet,  
Ossendrecht.  
Rooks, Oude Tonge.  
Rooms, Antwerpen.  
Roosenboom, Ekeren.  
Roy, de, Nispen.  
Rooy, van, Ekeren, Oostmalle, Roosendaal.  
Rouwers, Wouw.  
Rubert, Roosendaal.  
Ruyten, Bergen op Zoom.  
Ruyter, de, Roosendaal.  
Sande, van de, Westmalle, Huijbergen, Tholen.  
Sanders, Kapellen, Kalmthout, Putte.  
Sarton, Zandvliet.  
Schellekens, Merksplas.  
Schenk, Berendrecht, Zandvliet.  
Schepers, Nieuwmoer, Zandvliet.  
Scheppermans, Wilmarsdonk.  
Schillemans, Halsteren.  
Schippers, Stabroek.  
Schoen, Wouw.  
Schoofs, Itegem.  
Schoors, Lillo.  
Schot, Bergen op Zoom.  
Schouten, Woensdrecht.  
Schoutens, Putte.  
Schouteren, Roosendaal.  
Schrauwen, Essen, Gastel.  
Schrijvers, Fijnaart.  
Schroeyers, Zandvliet.  
Schuurmans, Ravels.

Schuurwegen, Merxem.  
Sebregts, Ekeren, Hoevenen, Stabroek.  
Segers, Ekeren, Hoboken.  
Selen, Ossendrecht.  
Severeyns, Ossendrecht.  
Simons, Essen, Kalmthout, Hoevenen, Zandvliet, Gulikerland, Putte, Roosendaal.  
Slotemakers, Poortvliet.  
Sloven, Kalmthout, Huijbergen, Woensdrecht.  
Sluyts, Ekeren.  
Smits, Ekeren, Merxem, Mechelen, Ossendrecht, Woensdrecht, Nieuw-Vossemeer.  
Smolders, Stabroek.  
Smout, Essen, Zandvliet, Ossendrecht.  
Snacken, Zandvliet, Ossendrecht, Zuidgeest.  
Snelberg, Stabroek.  
Snellens, Ettenhoven, Stabroek, Hoevenen.  
Snijders, Zwolle.  
Soetewey, Ekeren.  
Somers, Essen, Moerkant, Schoten, Hoevenen, Kalmthout, Huijbergen, Wouw.  
Sonck, Putte.  
Spapen, Lillo.  
Speek, Kapellen, Ekeren, Woensdrecht.  
Spijkers, Stabroek.  
Sprangers, Sprengers, Hoevenen.  
Stay, van, Stabroek, Putte.  
Steenbergen, van, Huijbergen, Woensdrecht.  
Stevens, Essen, Kalmthout, Ossendrecht.  
Stijns, Berendrecht.  
Stock, Wouw.  
Stock, van der, Hoevenen.  
Stoffelen, Hoevenen, Putte, Ossendrecht.  
Stoffels, Berendrecht, Zandvliet, Putte, Ossendrecht, Hoogerheide.  
Stockman, Stokmans, Berendrecht, Stabroek.

Storm, Antwerpen.

Straten, van der, Berendrecht, Ettenhoven.

Stroop, Zandvliet.

Struyf, Zandvliet, Kapellen.

Stuyts, Stabroek.

Surnemon, Maasbracht.

Suykerbuyk, Kalmthout, Nispen, Huijbergen, Halsteren,  
Steenbergen.

Swaene, Essen.

Swagemakers, Kalmthout, Ossendrecht, Woensdrecht.

Symons, Hoevenen, Ettenhoven, Putte.

Talboom, Bergen op Zoom.

Taymans, Stabroek.

Terheyden, van, Steenbergen.

Testers, Kalloo, Zuidgeest.

Teugels, Leest.

Teunisse, Brecht.

Theunissen, Wuustwezel, Woensdrecht.

Theuns, Teuns, Ettenhoven, Kapellen, Hoevenen, Sta-  
broek, Berendrecht, Ekeren, Brecht,  
Wuustwezel, Putte, Ossendrecht, Zundert.

Teyse, Thijssen, Stabroek, Hoeven, Ekeren, Kalmthout,  
Essen, Putte, Zuidgeest.

Thomas, Zandvliet.

Thoolenaar, Nispen, Hoogerheide.

Tichelen, van, Essen, Kalmthout, Roosendaal, Wouw.

Til, van, Stabroek.

Tilborgh, van, Tilburg, van, Essen, Nieuwmoer, Nispen,  
Stabroek, Huijbergen, Halsteren.

Tillieux, Stabroek.

Tillo, van, Kalmthout, Antwerpen.

Timmermans, Essen, Kalmthout, Woensdrecht, Roosendaal.

Timmers, Woensdrecht.

Toelen, Stabroek.

Tolhuysen, van, Stabroek.

Tollenaar(s), Nispen, Hoogerheide, Roosendaal.

Tongelen, van, Brecht, Putte.

Tops, Stabroek.

Trier, van, Grobbendonk.

Truyen, Ekeren.

Turnhout, van, Essen, Wuustwezel.

Uffelen, van, Ekeren, Stabroek.

Vaas, Schoten.

Vadden, Wouw.

Valkenburg, Lillo.

Valks, Stabroek.

Veken, van der, Putte.

Velden, van der, Ekeren, Kalmthout.

Veldhoven, van, Wezel, Kalmthout, Woensdrecht, Halsteren.

Ven, van der, Kalmthout, Merksplas, Rijkevorsel, Ossendrecht.

Venne, van der, Ossendrecht.

Vennix, Huijbergen.

Veraart, Essen, Vosselaar, Zandvliet, Wouw.

Veraerde, Kapellen.

Verbeek, Terheyden, Woensdrecht.

Verbessem, Zandvliet, Wilmarsdonk.

Verbiest, Kapellen, Schoten, Kruisweg, Lillo, Putte.

Verboom, Woensdrecht.

Verboven, Loenhout, Wuustwezel.

Verbraek, Essen, Kalmthout, Ossendrecht, Wouw.

Verbruggen, Ossendrecht, Woensdrecht.

Vercammen, Ekeren.

Verdijck, Ekeren.

Verdult, Borgvliet.

Verelst, Lillo.

Vergouts, Berendrecht, Kapellen, Ossendrecht, Hoogerheide.

Vergouwen, Essen, Loenhout.

Vergult, Stabroek.

Verguyts, Doel.

Verhaegen, Zandvliet, St.-Willebrord, Hoeven.

Verhaert, Essen, Stabroek.



Verhees, Brecht.  
Verhezen, Brecht, Woensdrecht.  
Verheyen, Stabroek.  
Verhoeven, Ekeren, Stabroek, Oorderen, Kapellen,  
Antwerpen, Putte.  
Verhulst, Essen, Stabroek, Ekeren, Kruisweg, Lillo,  
Zandvliet, Ossendrecht, Zuidgeest, Nispen.  
Verkaart, Essen, Ossendrecht, Wouw, Roosendaal.  
Verlinden, Kapellen.  
Vermaelen, Stabroek, Putte.  
Vermeer, Dongen.  
Vermere, Zandvliet, Antwerpen, Ossendrecht, Noordgeest,  
Halsteren.  
Vermeulen, Zandvliet, Kalmthout, Swelm, Putte.  
Vermunt, Etten.  
Verresen, Brecht, Woensdrecht.  
Verrijke, Bergen op Zoom.  
Verschuren, Berendrecht, Loenhout, Stabroek, Zandvliet,  
Brecht, Ossendrecht, Hoogerheide.  
Verstraete, Bergen op Zoom.  
Verswijver, Ekeren, Zandvliet, Waver, Halsteren.  
Vervloet, Gastel.  
Vervoort, Ekeren.  
Verworst, Herselt.  
Vet, de, Prinsland.  
Vetten, Hinkelenoord.  
Vissers, Kalmthout.  
Vleghels, St.-Niklaas.  
Vliet, van der, Roosendaal.  
Vlooymans, Ossendrecht.  
Vogels, Ossendrecht.  
Vorselmans, Wuustwezel, Hoogerheide, Woensdrecht.  
Vorst, van der, Terheyden.  
Vos, de, Putte, Hoogerheide, Woensdrecht.  
Vredeburg, Den Briel.

Vreng, de, Merksplas, Baarle-Hertog.  
Vrijling, Kruisweg.  
Waal, de, Essen, Stabroek.  
Wachters, Niel.  
Wagemakers, Kalmthout.  
Wagenaar, de, Hoevenen.  
Wagenaars, Ettenhoven.  
Wakkee, Bergen op Zoom.  
Weert, de, Essen, Woensdrecht.  
Welle, van, Stabroek, Zandvliet, Putte.  
Werd, de, Essen, Woensdrecht.  
Werff, van de, 's-Hertogenbosch.  
Wesel, van, Essen, Halsteren.  
Wesenbeek, Essen, Wildert, Moerkant, Ossendrecht.  
Wesenbeek, van, Essen, Stabroek, Wuustwezel.  
Weyers, Wijers, Ekeren, Kapellen.  
Weylands, Essen, Zandvliet.  
Weynen, Berendrecht.  
Weyts, Essen.  
Wezel, van, Roosendaal.  
Wierikx, Loenhout.  
Wijk, van, Stabroek, Tholen, Huijbergen.  
Wijlands, Essen.  
Wijnands, Kalmthout, Zandvliet.  
Wijnen, Berendrecht, Zuidegeest, Wouw.  
Wijngaard, van den, Ekeren.  
Wijngaarden, van, Rijsbergen.  
Wijns, Brasschaat.  
Wijs, de, Ossendrecht, Woensdrecht, Wouw, Roosendaal,  
Hoge Zwaluwe.  
Wijten, Zandvliet.  
Willemen, Kapellen, Kalmthout, Ossendrecht, Hoogerheide,  
Woensdrecht.  
Wilmse, Ekeren, Brecht, Berendrecht, Zandvliet, Dommel,  
Kalmthout, Putte, Ossendrecht.

Wils, Zandvliet, Lillo.

Winter, de, Brecht.

Wit, de, Berendrecht, Altena.

Withaegs, Zandvliet.

Withagen, Berendrecht, Putte.

Wittebol(s), Rucphen, Wouw.

Wolf, de, Ekeren, Doel.

Wouters, Berendrecht, Ekeren, Stabroek, Mere, Zoersel,  
Ossendrecht.

Wouts, Roosendaal.

Wouw, van de, Stabroek, Putte.

Wouwer, van de, Berendrecht, Hoeven, Stabroek,  
Brussel, Putte, Ossendrecht.

Wouwmans, Kruisweg.

Wuyts, Essen, Wildert, Berendrecht, Kalmthout, Huijber-  
gen, Woensdrecht.

Zanden, van de, Westmal, Roosendaal.

Zandvliet, van, Stabroek.

Zundert, van, Zandvliet.

Zwaanen, Essen.

Bergen op Zoom, M. Moors.

## OVERZICHT AKTIVITEITEN 1985

Zondag 17 maart was in 1985 de jaarvergadering. Aftredende bestuursleden waren de heren L. Timmermans, L. v.d. Bergh, A. Mattheussens en G. Roovers. Allen waren herkiesbaar en na de vergadering weer bestuurslid.

We hadden op deze vergadering de Heer Wijnen van de Veldpolitie uit Breda, die veel materiaal had meegebracht als toelichting bij zijn lezing over natuur en milieu, voornamelijk over stropen. De aanwezigen hadden er moeite mee om op tijd naar huis te geraken.

Op 28 april was de volgende bijeenkomst met een lezing van Prof. Meys over de Schelde, bijgewoond door ongeveer 60 à 70 leden.

Op Hemelvaartsdag 16 mei volgde het jaarlijkse "dauwtrappen", als steeds voorbereid door de werkgroep Heemschut. Doel was dit jaar de Woensdrechtse polder, langs en over de Brabantse Wal.

10 juni besluiten we het seizoen met een bijeenkomst in het gemeentemuseum van Essen, waar de conservator, de Heer Jordaens, voor een rondleiding zorgt. Het is een prachtige morgen met zeer mooi weer en bijna iedereen knoopt er een bezoek aan de Kiekenhoeve aan vast.

We proberen in het voorjaarsprogramma steeds een excursie op te nemen. Door allerlei omstandigheden werd deze dit jaar een paar keer uitgesteld, maar op zaterdag 10 augustus kan dan toch deze reis doorgaan. Met 90 deelnemers, 2 bussen vol, werd de excursie naar Ieper ondernomen. De tocht voerde door de Westvlaamse Ardennen en gestopt werd om een bezoek te brengen aan de Abdij Mont des Cats. In Ieper waren twee gidsen beschikbaar om de mensen rond te leiden door deze gedenkwaardige stad.

In het najaar startten we op 11 september met een lezing over de flora en fauna van de Kalmthoutse heide, gehouden door de Heer P. Verpraet uit Heide-Kalmthout voor ± 70 toehoorders.

De herfstwandeling op zondagmiddag 13 oktober voert door de Stoppelbergen in Ossendrecht onder leiding van de heren Van Erp en Van Gils.

Op dinsdagavond 29 oktober is de volgende bijeenkomst met een lezing met als titel "Van Kwikzalver tot kwakzalver" door de heer F. Schijven uit Wouw, die daarmee veel bijval oogst.

Op zondagmorgen 15 december is er de feestelijke afsluiting van het jaar 1985. We hebben een lezing met zeer mooie dia-opnamen door de Heer Rooyakkers uit Bergeyk. De titel van de lezing is "Kruidige Mare". De zaal is gezellig gemaakt met fleurige tafelkleedjes en een versnapering op tafel. Bij de koffie is er tulband. In de pauze brengt ons zangkoortje enige liederen in Kerstsfeer.

De laatste bijeenkomst voor de jaarvergadering was op 28 januari 1986 toen de Heer Van de Nieuwenhuysen uit Antwerpen een lezing voor ons hield. Wederom was ons zangkoortje present.

In dit heemkundejaar zijn we begonnen om onze plannen om tot oprichting van een heemmuseum te komen <sup>te</sup> gaan concretiseren en hebben we hier toe contact opgenomen met de gemeentebesturen. In januari vergaderde het dagelijks bestuur met het dagelijks bestuur van de kring Huijbergen om op suggestie van de gemeenten samen tot oprichting hiervan te komen, doch dit blijkt niet haalbaar. Op korte termijn zal ons bestuur een gesprek hebben met B. en W. van de Zuidwesthoekgemeenten over dit onderwerp.

Uit het logboek blijkt dat Het Kwartier in Hoogerheide druk in gebruik is. 123 maal werd er genoteerd dat men in Het Kwartier aanwezig was. Het bestuur vergaderde er op 21 februari, 21 maart, 25 april, 14 mei (samen met Namiro), 30 mei, 19 juni, 28 augustus, 17 oktober, 14 november en 19 december 1985 en 16 januari en 27 februari 1986. Op donderdagmiddag en tegenwoordig ook veelal op donderdagavond wordt er van Het Kwartier gebruik gemaakt door de werkgroep "Oude handwerken". Ook bijna wekelijks was de werkgroep Documentatie aanwezig. De zanggroep repeteert er regelmatig, de redactieraad vergadert er en de werkgroep "Onderhoud Het Kwartier". Deze zorgt tevens bijzonder goed voor de staat waarin het huisje zich bevindt.

Ook Archeologie en Namiro kwamen we in de notities tegen. Verder mochten we er de burgemeesters van Ossendrecht en Woensdrecht ontvangen, en de werkgroepen Toponomie en Oude Dialecten.

We zijn begonnen om Het Kwartier op de eerste zondag van de maand van 10 tot 12 uur open te stellen voor onze leden, meestal met een goede toeloop om eens een praatje te maken. Bijzonder verheugd waren we om in de loop van het jaar twee maal een schoolklas te mogen ontvangen.

Putte, maart 1986

M. Bastiaanse, secretaresse.

Bijlage Tijding 1986 - 1

Excerpt van de Tijdingen, verschenen in 1985.

Heemkundekring "Het Zuidkwartier".

1985 - 1

1. Doelstellingen van de Heemkundekring "Het Zuidkwartier".
2. Samenstelling Bestuur
3. Info-rubriek.
4. Woensdrecht in zijn algemene geschiedenis en parochieel leven. A.J. Pijnen.
5. Putte in Oude Wegen. Werkgroep Toponomie.
6. Opheffing van gemeenten: geen nieuws onder de zon. G.J. van Donschot.

1985 - 2

1. Doelstellingen van de Heemkundekring "Het Zuidkwartier".
2. Samenstelling Bestuur.
3. Van de Redactie.
4. De Hussaerts te Hoogerheide-Woensdrecht e.o. A.J. Pijnen.
5. Frans Hoelen, fotograaf, uit: Culturele Raad Kapellen, H. de Sutter.
6. Kort Stamboomonderzoek Moors, M. Moors.
7. Lijst met herkomst van namen in de Zuidwesthoek, deel I M. Moors.
8. Een merkwaardige perkamentrol uit de 14e eeuw, uit: De Spycker. Br. Giubertus Gabriëls.
9. Een lied uit de oude doos, To Bolders - Van Dooren.
10. Jaarverslag activiteiten 1984.

1985 - 3

1. Doelstellingen van de Heemkundekring "Het Zuidkwartier".
2. Samenstelling Bestuur.
3. Van de Redactie.
4. Zeg, wit-tet nog. Herinneringen. A.H.V.
5. Belasting en eed op de Tapnering in Ossendrecht Anno 1714. A.J. Pijnen.
6. Putte en de oorlogsperikelen a.d. 1747. A.J. Pijnen.
7. Lijst met herkomst van namen in de Zuidwesthoek, deel II. M. Moors.
8. Bijzondere berechting te Huijbergen in 1758. A.J. Pijnen.
9. Bloemen en planten in onze streek met een eigen dialectische naam. D & A.H.V.
10. Herbergen, cafés, etc. in de gemeente Woensdrecht gedurende de laatste 75 jaar. L.P. Pijnen, Adr. van Pul, J.B. van Pul en A.J. Pijnen.



TJJDINGTJJDINGTJJDINGTJJDINGTJJDINGT

